

hláská

ročník XXXI, 2020, č. 2

Projevy reprezentace Trčků z Lípy na hradě Lipnici nad Sázavou

Vojtěch Barcal

Problematika rodové a osobní reprezentace české šlechty se dočkala své metodiky v publikaci R. Šimůnka z roku 2013 *Reprezentace české středověké šlechty*.¹⁾ Autor ve své knize předkládá badatelům metodickou základnu, jak na šlechtická sídla pohlížet i jinak, než jen jako na panská obydlí. Hlavními myšlenkami Šimůnkovy metodiky jsou dvě kategorie prostoru – symboly moci a symboly zbožnosti, a dále na výrazové prostředky, které danému prostoru dodávají punc rodové reprezentativnosti. Šlechtická sídla patří samozřejmě mezi symboly moci, oba typy prostoru se však mohou prolínat, neboť v prostoru šlechtických sídel se lze velmi často setkat s kaplemi – tedy symboly zbožnosti.

Hrad či zámek už jen svým stavebním provedením působí na publikum, kterým může být prakticky kdokoli. Hrad vévodící krajině s mohutnými věžemi a hradbami představuje pro svého pána vizitku deklarující jeho společenskou prestiž, pro poddaného neustálou připomínku jeho mocného pána, na jehož panství žije, pro ostatní osoby ze šlechtické sociální třídy je hrad symbolem bohatství daného pána a toho, že pán hradu jde s dobou a módními trendy, tedy, že stojí za to s ním udržovat styky, neboť dostatečně reprezentuje svou sociální vrstvu. Výrazovými prostředky, které stavbu označují a deklarují, komu daná stavba patří, jsou erby a heraldické prezentace, portrétní galerie, náhroby a náhrobníky, nápisové desky s datacemi a označením stavebníka, rodovými hesly apod.

Na základě výše popsané metodiky se autor tohoto příspěvku ve své diplomové práci zabýval rodovou reprezentací Trčků z Lípy, významného a bohatého východočeského šlechtického rodu.²⁾ Jedním z jeho hlavních sídel byl hrad Lipnice v Lipnici nad Sázavou (okr. Havlíčkův Brod). Zakladatel rodu Mikuláš I. Trčka z Lípy jej získal před rokem 1436, kdy je Mikuláš poprvé po Lipnici psán.³⁾ Již za Mikuláše, hlavně pak ale v generaci jeho synů a vnuků, byl již tak velmi reprezentativní hrad se třemi věžemi a honosnou kaplí přestavěn v monumentální pozdně gotickou rezidenci s hrazeným podhradním městečkem a rodovou nekropolí v podobě kostela sv. Víta.⁴⁾ Právě toto propojení v sobě nese symboliku deklarující pevné sepjetí rodu, ale i jednotlivců s místem.

Hrad Lipnice. Nový (Trčkovský) palác ve východní části hradu (všechna foto autor 2018).

Erb Buriana II. Trčky v předpokládané zelené světnici na Lipnici z doby před r. 1530.

Nezbytnou složkou tohoto prostoru, v němž se odehrává šlechtická reprezentace, jsou reprezentativní místnosti různého charakteru. Vedle hradních kaplí jsou to například tzv. zelené světnice, či velké jizby.⁵⁾ Tyto místnosti bývaly bohatě malířsky zdobeny a dnes patří mezi nejceněnější příklady pozdně gotického umění. Označení „zelené světnice“ se pro tyto reprezentativní místnosti vžil proto, že na jejich

Lipnice. Erb manželky Buriana II. Trčky Kateřiny z Lichtenburka.

Kachel s reliéfem trčkovského erbu z hradu Lipnice (citace v pozn. 9).

stěnách převládala zelená barva, kterou doplňovaly ornamenty, erbovní galerie, vyobrazení sídel, rodová hesla a další nápisy. Příkladem může být zelená světnice na zámku Blatná, nebo na hradě Houska. Vzhledem k tomu, že Lipnice byla mezi lety 1436–1561 hlavním rodovým sídlem jedné ze dvou větví rodu, je možné takovou zelenou světnici předpokládat i zde. Bohužel, hrad byl v roce 1869 těžce poškozen požárem, po němž se rychle proměnil ve zříceninu.⁶⁾

Do východní poloviny nádvoří Trčkové vestavěli monumentální palác s bohatou kamenickou výzdobou dodnes dochovaný v torzálním stavu. Mezi kaplí a starý palác bylo vestavěno krátké spojovací křídlo. Upraveny však byly i stávající objekty. O reprezentativnosti vnitřních prostor hradu svědčí jen fragmenty maleb ve dvou místnostech v prvním patře starého paláce, výmalba hradní kaple sv. Vavřince, která však pochází již ze 14. století, a také významný nález kachlových střeptů, který posloužil k rekonstrukci pozdně gotických kamen, která je dnes umístěna v 1. patře věže Samson.

V okenním výklenku severozápadní rohové místnosti starého paláce se dodnes dochovala párová heraldická prezentace královského podkomořího Buriana II. Trčky z Lípy a jeho manželky Kateřiny z Lichtenburka z doby před rokem 1530. V tomto roce zemřela Kateřina. Její manžel zemřel již v roce 1522.⁷⁾ Vyobrazení erbů a celá fragmentárně dochovaná malířská výzdoba mohla vzniknout až po Burianově smrti na Kateřinino přání a heraldická prezentace mohla mít za úkol zpřítomňovat zesnulého pána na hlavním rodinném sídle.⁸⁾ Tato místnost mohla být módní zelenou světnicí. Další místnost, která si dodnes dochovala zbytky malířské

Hrad Lipnice. Ústřední motiv Ukřižování v domácí kapli v jižním sále starého paláce.

výzdoby, se nachází v jižní části starého paláce. Jedná se o monumentální klenutý sál s domácí kaplí, jehož malířská výzdoba dnes nenaznačuje identifikaci rodu s místem.

Malířsky zdobené mohly být pochopitelně i další místnosti nejen ve starém paláci, ale též v paláci novém. Za krásný projev rodové reprezentace lze považovat též kachel s vyobrazením rodového erbu nalezený jako součást tzv. lipnického kachlového pokladu.⁹⁾ Celkově lze říci, že Lipnice se po trčkovských úpravách týkajících se nejen stavební, ale též umělecké stránky objektu, stala jednou z nejvýstavnějších šlechtických rezidencí v českých zemích, což jen dosvědčuje, že díky obrovskému bohatství dokázal rytířský rod Trčků z Lípy směle konkurovat svou reprezentací panským rodům, mezi něž se sám dostal až v druhé polovině 16. století.

Poznámky: 1) Šimůnek, R.: Reprezentace české středověké šlechty. Praha 2013. 2) Barcal, V.: Reprezentace rodu Trčků z Lípy. Diplomová práce, Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, Historický ústav, Hradec Králové 2019. 3) Palacký, F. (ed.): Registra zápisův královských i obecných r. 1453 a 1454 sepsaná. In: Archiv český I. Praha 1840, s. 530, č. 198. 4) Dokončení přestavby je datováno nápisem v prvním patře starého paláce [M]DXXXVII^o tito pokojowedielanijsú, tedy rokem 1537. 5) Citace v pozn. 1, s. 34–35. 6) Sedláček, A.: Hrad, zámky a tvrze Království českého XII. Čáslavsko. Praha 1900, s. 75. 7) Národní archiv v Praze, Sbírka genealogická Dobřenského, inv. č. 1133. 8) Citace v pozn. 2, s. 65. 9) Pro účely článku kresba reprodukována z: Pavlík, Č. – Vitanovský, M.: Encyklopedie kachlů, v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Ikonografický atlas reliéfů na kachlích goticky a renesance. Praha 2004, č. 956, s. 279 a 406.

Jevín. Příspěvek k dějinám drobné šlechty na Podřipsku

David Mikoláš

O tom, že na ostrožně nad Jeviněvsi (okr. Mělník) stával opevněný objekt, není pochyb. I dnes tomu nasvědčují terénní relikty a zbytky zdí, které lze nejlépe pozorovat v době vegetačního klidu, neboť areál je jinak silně porostlý náletovými dřevinami a stromy.

Pojmenování lokality Jevín (popřípadě i Jevíň) nemá oporu v historických pramenech, jedná se o pomístní jméno, které se v ústní tradici udržuje minimálně po několik desetiletí. Patrně vzniklo zkrácením názvu vsi, na starých mapách (Müllerovo mapování, vojenská mapování, stabilní katastr) označované jako Geniowes, Jeniowes, Jenowes či Jeňowes.

Archeologické nálezy datují život na lokalitě, jež byla v roce 1958 vyhlášena kulturní památkou, do širšího 13. až 15. století, přičemž vyloučena není ani mladohradištní zástavba neznámé podoby.¹⁾ Zatímco archeologie přece jen dovoluje Jevín alespoň rámcově definovat, historické prameny jsou již na informace skoupější. Výslovná zmínka o nějaké místní tvrzi či hrádce v nich totiž chybí.

Historie Jeviněvsi

Jeviněves je poprvé zmiňována v listině augustiniánského kláštera sv. Vavřince pod Mělníkem z 24. července 1374. Potvrzovala, že rytíř Mareš z Dědibab konventu dědičně daroval roční úrok čtyř kop pražských grošů ve vsi Libkovicích na dvou selských dvorech a čtvrt vína („wytertel“) ve vsi zvané Jeviněves na sv. Václava na každodenní sloužení mší za duše otce a všech Marešových zemřelých příbuzných. Pokud by víno nebylo dáno včas, mohl převor či jeho zástupce (za účasti zmocněnce mělnického purkrabí) do Jeviněvsi vstoupit a vzít si v poplužním dvoře dostatečnou zástavu.²⁾ Mareš z Dědibab náležel k nižší šlechtě (zřejmě byl zemanem), spojené manskou službou se svatovítskou kapitulou, od níž si nechal purkrechtním právem vysadit ves Lhotu.³⁾ Jak již víme z listiny výše uvedené, držel díl zboží v Libkovicích a dvůr s vinicí v Jeviněvsi. Výčet jeho statků pak uzavírá díl rodových Dědibab, na němž stávala tvrz.⁴⁾ Druhý díl Dědibab, rovněž s tvrzí, nápravníkem a dvěma dvory, patřil proboštu Pražského kostela.⁵⁾ Po Marešově smrti statky zdědil jeho stejnojmenný syn („Marsso de Gyedybab“).⁶⁾ Jeviněvský dvůr byl podle všeho statkem svobodným (alodiálním).

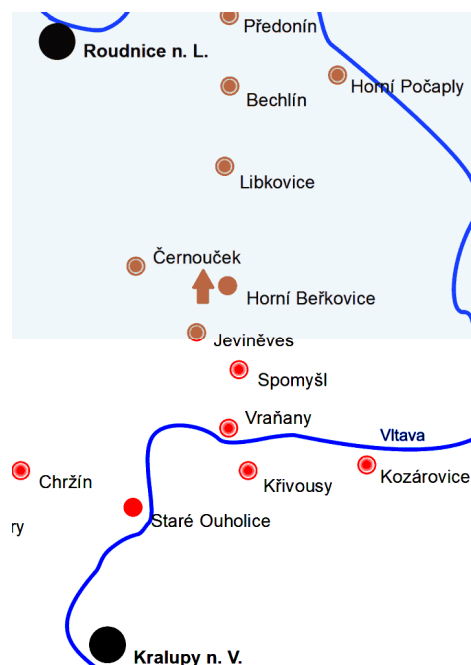
Mareš mladší jej tedy vlastnil zcela a směl s ním volně nakládat.⁷⁾

Později se po Jeviněvsi píše Jan ze Solan, bezpochyby příslušník solanské větve Kaplírů ze Sulevic.⁸⁾ Pravděpodobně byl bratrem Habarta a Smila ze Solan. Svůj díl na rodovém statku prodal okolo roku 1408 Ondřeji Dubovi z Vlašimi.⁹⁾ Lze předpokládat, že záhy poté přesídlil do Jeviněvsi. V roce 1415 byl již mrtev. V květnu téhož léta Janova osiřelá dcera Kunka zapsala na dědictví sestávajícím z poplužního dvora a dědin v Jeviněvsi, dědin v Křivousech a devíti kop grošů ročního platu v Obříství sumu 200 kop grošů bratrům Albertu, Ješkovi mladšímu a Mikuláši z Beškovic¹⁰⁾ (dle původního názvu dnešní vsi Horních Beškovic¹¹⁾). O dva roky později císař a král Václav IV. podíl na sirotčím majetku oficiálně potvrdil Albertu z Beškovic a jeho dvěma výše napsaným bratrům s pokynem, aby společně svěřené „statky a dědiny až do plnoletosti sirotků neu-menšovali, ale spíše zvelebovali“.¹²⁾ Kunka tedy nebyla jediným Janovým potomkem, píše se totiž o sirotcích, zřejmě ale byla nejstarším z nich. V následujících letech je však písemné prameny již nezmiňují. Figurují v nich Beškovcové anebo jejich klientela.

Když roku 1435 Janek z Křivous učinil poručníkem všech svých statků „pána svého, p. Alberta z Bieškovic“, svědčil při tomto aktu mimo jiných také Pešík z Valovic, který se psal „seděním v Jeviněvsi“.¹³⁾ Pešík evidentně náležel k drobné klientské šlechtě Beškovců z Beškovic a žádný

Statky Mareše staršího z Dědibab kolem r. 1374: díl Libkovic (pod Řípem), díl Jeviněvsi s poplužním dvorem, díl Dědibab s tvrzí a (Červená) Lhota patřící původně ke kapitulnímu zboží v Odolené Vodě (kresba D. Mikoláš 2019).

Beškovicé panství v r. 1559: Beškovic (Horní Beškovic) se zámek a poplužním dvorem, díl Jeviněvsi, díl Bechlína, díl Libkovic (pod Řípem), Hoholice (Staré Ouholice), díl Počaply (Horní Počaply), díl Křivous, díl Kozárovce, díl Černoušku (Černoušek), díl Chržína, díl Vraňan, díl Spomyšle, díl Předonína (kresba D. Mikoláš 2019).

Pečeť Mareše staršího z Dědibab, 1374 (Sedláček, A.: *Atlasy erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty* 5. Praha 2003, s. 257).

Pečeť Alberta z Beškovic, 1432 (Sedláček, A.: *Atlasy erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty* 5. Praha 2003, s. 139).

Erb Kaplířů ze Sulevic v erbovním sále hradu Laufu (foto D. Mikoláš 2018).

Erb Beškovců z Beškovic v erbovním sále hradu Laufu (foto D. Mikoláš 2018).

díl jeviněvského zboží v této době určitě nevlastnil. Potvrzuje to i fakt, že v roce 1436 císař Zikmund zapisuje Beškovicovi druhý díl Jeviněvsi, do té doby formálně zůstávající v majetku kostela sv. Michala v Praze.¹⁴⁾ Albert tedy po husitských válkách držel oba díly Jeviněvsi a celou ves načas připojil k beškovickému panství. Z dalšího původně duchovního zboží obdržel ještě od císaře díl na Vraňanech, Ctíněvsi, Chržíně a Mnetěši. Statky v Jeviněvsi, Křivoušech a Obříství zůstaly pod Beškovic do března 1449, kdy je Mikuláš z Beškovic prodal Pešíkovi z Valovic. Pešík tak povýšil z klienta na vlastníka. Nicméně jak Jeviněves, tak Obříství zřejmě brzy po nabytí přenechal jinému drobnému šlechtici, Hanuš z Dubu, který roku 1451 zapsal Janovi z Beřkovic (příslušník početného vladyckého rodu Beřkovských ze Šebířova, od 15. století držícího dnešní Dolní Beřkovice) 50 kop grošů na svém popluž-

ním dvoře v Jeviněvsi a na devíti kopách grošů ročního platu na tvrzi, dědinách a dalším příslušenství v Obříství. Devět let poté oba statky i s platy připadly jako odúmrtí králi Jiříkovi, u něž si je vyprosil Petr řečený Valovec z Valovic, snad syn Pešíkův či Pešík sám (Pešík je zdvojnásobením jména Petr). Zatímco svůj díl Obříství Petr roku 1465 prodal patnáctiletému synovi Mikuláše II. z Lobkovic a z Hasištejna Janovi, Jeviněves, zdá se (viz níže), v blíže neznámé době přešla znovu do majetku jednoho z příslušníků rodu Beškovců z Beškovic erbu jednorožce.¹⁵⁾

Někdy okolo poloviny 15. století změnily také Beškovice svého majitele. Po Beškovcích z Beškovic, z nichž jeden – Smil, snad syn Albertův a podací pán kláštera pod Mělníkem, držel roku 1484 z původních beškovských statků už pouze Jeviněves, se zde vystřídali, Jan mladší Čeček z Pakoměřic, Jan Firšic z Nabdína (před rokem 1470) a jeho stejnojmenný syn, Burjan Trčka z Lípy (1521) a jeho synové Jan a Zdeněk, kteří celý statek s mnohými vesnicemi roku 1527 prodali Hanušovi Kaplířovi Duchcovskému ze Sulevic.¹⁶⁾ Tím se Beškovice i Jeviněves opět dostávají na tři desetiletí do rukou Kaplířů ze Sulevic, byť z jiné rodové větve než solanské. Hanušův syn a dědic Pavel Kaplíř ze Sulevic na Beškovících v roce 1547 před menšími úředníky pražskými zemských desek přiznal, že dávno před shořením starých desek byl z jeviněvských dědin konventu Matky Boží na Malé Straně (maltézský řád) placen komorní plat ve výši pěti kop pražských grošů, splatných ve dvou částkách, první polovinu o sv. Havlu, druhou na sv. Jiří. Tato povinnost měla přecházet i na budoucí držitele vsi.¹⁷⁾ Pavel Kaplíř zemřel roku 1554 bezdětný a Beškovice s příslušenstvím odkázal své manželce Evě ze Lstiboře. Užívat je měla, dokud by se opět neprovdala. Pak by připadly pěti Pavlovým strýcům. Ovdovělá Eva se v roce 1559 skutečně provdala za Kašpara Belvice z Nostvic, a tak se dědicům otevřela cesta k prodeji beškovického panství. Za sumu 7255 kop pražských grošů byl kupujícím Kryštof z Lobkovic na Břilině a Kosti.¹⁸⁾ Lobkovicové na Beškovících hospodařili více než jedno století, roku 1676 je však prodali Arnoštovi Josefovi hraběti z Valdštejna. Jeviněves zůstala součástí beškovického panství do roku 1698, kdy došlo k jeho rozdělení mezi pět pozůstalých dcer královského místodržícího a podkomořího Ferdinanda Kryštofa ze Scheidlern. Jeviněves se tehdy stala samostatným statkem stejně jako Beškovice, Cítov, Liběchov a Sukorady.¹⁹⁾

Opevněné sídlo Jevín – hypotézy o vzniku a zániku

Jak již bylo napsáno v úvodu, archeologie zasazuje možnou existenci vrcholně středověkého opevněného feudálního sídla na jeviněvské ostrožně do období 13. až 15. století. Písemné prameny o něm bohužel mlčí. S jistotou pouze víme, že za Mareše staršího z Dědibab na vladycím dílu Jeviněvsi fungoval alodní poplužní dvůr a že Pešík z Valovic zde skutečně sídlil nejdříve coby leník Beškovce Alberta, později i jako vlastník. Ze všech indicií, jež bylo možno sesbírat, nechají se sestavit tři hypotézy o předpokládané tvrzi či hrádku.

Hypotéza č. 1: Sídlo zaniklo ještě před první písemnou zmínkou o Jeviněvsi datované do roku 1374. Jeho zakladatelem mohl být duchovní či šlechtic.

Hypotéza č. 2: Církevní či světská stavební aktivita nedlouho před husitskými válkami za předpokladu krátké existence, kterou písemné prameny nestihly zaznamenat.

Nejspíše Jana ze Solan, který svůj díl rodové vsi prodal roku 1408, poté zřejmě přesídlil do nově držené části Jeviněvsi. Vladycí díl snad zakoupil od Mareše mladšího z Dědibab. Zemřel roku 1415. Sídlo tedy mohl nechat vystavět mezi lety 1408–1415. V prvních letech husitských válek, za poručnictví Alberta z Beškovic, mohlo být polními vojsky obléháno (stejně jako např. Šebín u Levous²⁰⁾), poškozeno, či dokonce zničeno. Tvrz v Jeviněvsi jistě necítila potřebu

Jevín, jádro sídla v pohledu přes šijový příkop od severozápadu (foto D. Mikoláš 2019).

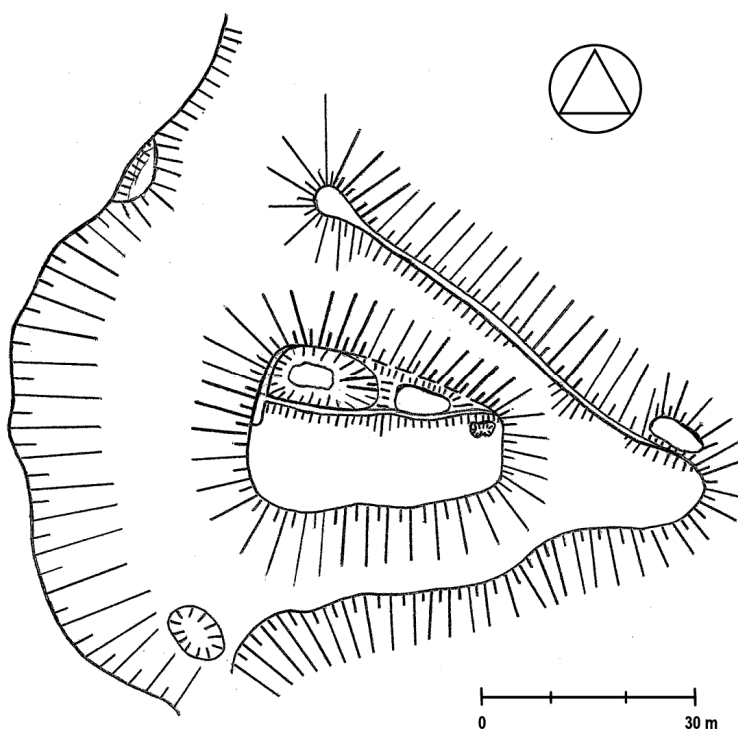
budovat Marešové z Dědibab, protože ji měli na svém dílu rodových Dědibab, ze stejného důvodu ani Beškovcové z Beškovic, snad jen kromě Smila z Beškovic, jenž se na Jeviněvsi připomínal roku 1484 a z původního beškovického panství nevlastnil žádný jiný statek. A konečně stavební iniciativu ze strany původem pojizerského Pešíka z Valovic v závěru husitských válek, ba i později, je třeba nejspíše vyloučit.

Pokus o rekonstrukci podoby sídla

Umístění objektu na ostrožnu (258 m n. m.) si vyžádalo určité terénní úpravy. Na západě ji bylo nutno z obranných důvodů přetnout mohutným, až 30 m širokým a 8 m hlubokým šijovým příkopem. Vytěžená zemina pak velmi pravděpodobně posloužila k navršení plošiny tak, jak to známe na příkladu tvrzí typu motte anebo výšinných hrádků. Další příkop s vyhozeným náspem lemoval plošinu na severu a zřejmě i na jihu, kde se však nedochoval. Celá jižní polovina ostrožny totiž nejpozději v 1. polovině 19. století byla adaptována na zahradu (viz stabilní katastr), dle pamětníků někdy v 50. letech minulého století zplanýrovanou. Tento zásah negativně poznamenal i na první pohled nezvykle srovnanou jižní část jádra, na níž (na rozdíl od severní) nepozorujeme žádné stopy zděných ani jiných konstrukcí. Lze tedy vyslovit domněnku, že jižní příkop byl zasypán a zarovnan hmotou strženou z jádra.

Severní část jádra vyplňuje dodnes výrazná prohlubeň přibližně obdélného půdorysu se zaobleným severozápadním nárožím, k níž z východu přisedá plošina mírně se svažující a zužující stejným směrem. Místa se ukazují obnažené líce fragmentů opukového zdiva spojeného na maltu.

Z popisu dochovaných terénních relikvů vyplývá, že dominantní stavbu jádra, jež bylo asi celé obehnané minimálně v základech kamennou hradbou, představovala obdélná věžová budova. Další budovu obdélného půdorysu by bylo možno hypoteticky situovat do východní části jádra. Drobná jáma by mohla indikovat její podsklepení, stejně tak se ale může jednat např. o nelegální (?) výkop. Val zajišťující

Jevín, terénní náčrt pozůstatků opevněného sídla (kresba D. Mikoláš 2019).

cí severní příkop se dochoval v různé výšce a mohl být minimálně ve své spodní části tvořen plentou z opuky kladené nasucho, popřípadě pojené jílem. Úlomky vápenné malty zde pozorovány nebyly.

Dnešní přístup do jádra je veden přes mělkou severozápadní část šijového příkopu do příkopu severního, jehož dno se směrem k východu postupně zvedá. Příchozí se dostane až k východnímu spočinku (závěru ostrožny), odkud se mu otevírá pohled na Jeviněves a její okolí. Původní přístupovou komunikaci do jádra je třeba nejspíše vést jinudy, a to z předpolí s logicky možným, nicméně nedoloženým hospodářským zázemím, po dřevěném mostě přes šijový příkop na hranu západní části jádra, do místa předpokládané brány jižně od věžové budovy, která by ji zároveň chránila.

Závěr

Poznání a interpretaci ostrožného sídla nad Jeviněvsi komplikují novověké terénní zásahy. I přesto však lze na základě dochovaných částí s jistou opatrností konstatovat, že feudální objekt z hlediska typologie ve své vrcholné podobě náležel do kategorie tvrzí, maximálně menších hrádků. Archeologie pak dovoluje vyřknout spekulaci o dvou možných fázích osídlení, kdy první z nich by rámcově mohlo spadat do doby mladohradištní, nebo do doby před první písemnou zmínkou o vsi (v rozmezí 2. poloviny 13. století až 1. poloviny 14. století). Druhou kamennou fází sídla by po zpusnutí předchozího, nejspíše dřevohlinitého, mohl vybudovat někdo z nástupců Mareše mladšího z Dědibab, jenž hospodařil na dříve zmíněném jeviněvském dvoře. Je velmi pravděpodobné, že by tato druhá fáze nemusela přečkat neklidné období husitských válek. Jednalo by se tak o jeden z dalších opevněných objektů v okolí, který by neustál obléhání polními vojsky a v troskách zanikl.

Poznámky: 1) Národní památkový ústav, památkový katalog, hrad Hrádek. Dostupné na: <https://pamatkovy-katalog.cz?element=14533018&action=element&presenter=ElementsResults>. 2) Národní archiv, Česká finanční prokuratura Praha – listiny (1250–1782) 45. Dostupné na: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/FPL/45/charter>. 3) Archiv Pražského hradu, Archiv Metropolitní kapituly u sv. Víta 349-XIV/22. Dostupné na: <http://monasterium.net/mom/CZ-APH/AMK/349-XIV%7C22/charter>. 4) Sedláček, A.: Mís-

topisný slovník historický Království českého. Praha 1908, s. 358–359. 5) Sedláček, A.: Hrad, zámky a tvrze Království českého XV. Praha 1927, s. 279. 6) Friedrich, G. (ed.): Archiv český XXXI. Praha 1921, s. 50. 7) Kartotéky Augusta Sedláčka. Jeviněves (22. 8. 1391), skříň D, řada D08, zásuvka D08A, lístek č. 77. Dostupné na: <http://www.augustsedlacek.cz/apps/?asq=jevin%C4%9Bves#search>. 8) Emler, J. (ed.): Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae anno MDXLI igne consumptarum II. Praha 1872, s. 136. 9) Sedláček, A.: Hrad, zámky a tvrze Království českého XIV. Praha 1923, s. 32. 10) Friedrich, G. (ed.): Archiv český XXXVII/1. Praha 1941, s. 495–496. 11) Profous, A.: Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny I. Praha 1947, s. 54–55. 12) Citace v pozn. 8. 13) Palacký, F. (ed.): Archiv český III. Praha 1844, s. 511; citace v pozn. 8, s. 281. 14) Sedláček, A.: Zbytky register králův římských a českých 1361–1480. Praha 1914, s. 186. 15) Citace v pozn. 10. 16) Sedláček, A.: Hrad, zámky a tvrze Království českého VIII. Praha 1891, s. 201–202. 17) Národní archiv Praha, Maltézští rytíři – české velkopřevorství (1085–1875) 2354. Dostupné na: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/RM/2354/charter>. 18) Národní archiv v Praze, fond DZV, kniha 87, fol. B34. 19) Citace v pozn. 16. 20) Viz Mikoláš, D. – Rubeš, M. – Sirovátka, R.: Šebín u Levous, Hláška XXIX/2018, č. 2, s. 20–23.

Plán zámku v Seči

Petr Rožmberský

Jako „vedlejší produkt“ archivního bádání o zámku v Letinech¹⁾ se podařilo nalézt půdorys obydlí v poplužním dvoře v Seči (okr. Plzeň-jih). Vznikl v souvislosti s protokolem týkajícím se pronájmu obytných a hospodářských budov schönbornských poplužních dvorů Letin, Nového dvora a Seče (součást velkostatku Dolní Lukavice) z 1. června 1854.²⁾

Ono obydlí v sečském poplužním dvoře bývalo nejspíše původně tvrzí, potom zámek a sídlem hraběte Ferdinanda Maxmiliána Františka z Morzinu a jeho rodiny. Ferdinand Maxmilián Morzin zřejmě obdržel od otce Ferdinanda Matyáše, majitele panství Dolní Lukavice, statek Seč (vsi Seč a Chlum, později ještě Letiny a Kbelnici) jako úděl. Přibližně v letech 1715–1725 (kdy otec umírá) se v Seči mladému hraběti a jeho manželce narodily čtyři děti a hraběcí rodina tu měla k dispozici poměrně velký počet služebnictva. Po otcově smrti ujal mladý hrabě celé panství a přestěhoval se na zámek v Dolní Lukavici. V roce 1760 pak byl nejspíše patrový sečský zámek přestavěn a z patra byla učiněna sýpka. Poté sloužilo přízemí jako obydlí správců, nájemců a posléze nových majitelů.³⁾

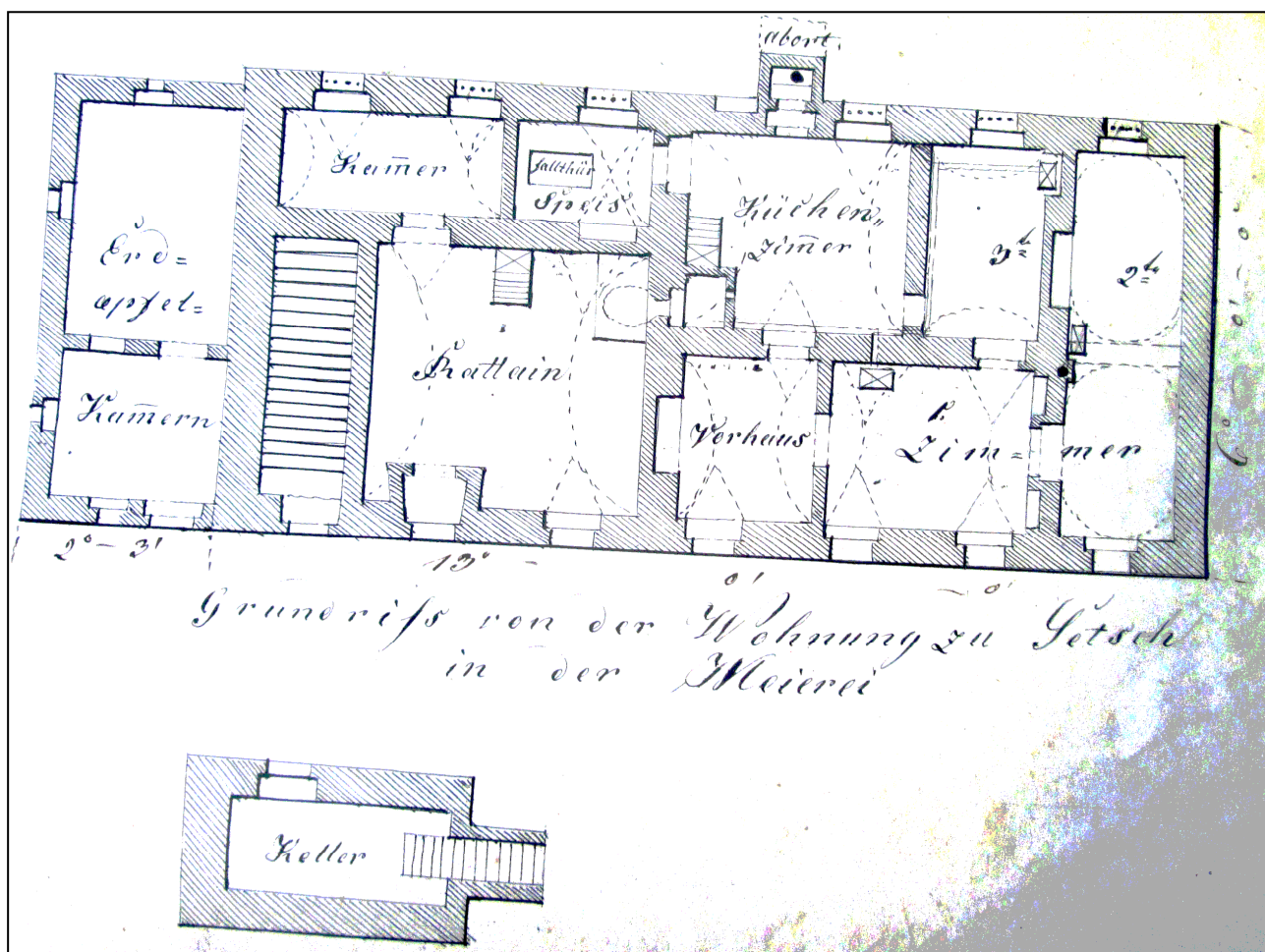
Zmíněný půdorys z roku 1854 se bohužel nepodařilo vyfotografovat vodorovně, neobsahuje měřítko ani směrovou růžici, ale přesto poskytuje zajímavé údaje. Na plánu je „dolní“ průčelí průčelím severozápadním, nádvorním (objekty dvora již zcela zmizely), „horní“ jiho-východním, zahradním. Rozměry jsou na plánu udány v sázích a stopách. V té době u nás platily vídeňské/rakouské míry – sáh 1,9 m, stopa 0,32 m (zaokrouhleno).⁴⁾ K levé straně bývalého zámku byl připojen pří-

Nádvorní průčelí sečského zámku (foto A. Kratochvílová 2016).

stavek se slabšími zdmi o rozměrech 4,75 x cca 11 m, rozdělený na dvě prostory – na menší přední komoru se vstupem z nádvoří a na větší zadní, sloužící k uskladnění brambor. Byl zřejmě přízemní, neboť v patře hlavní budovy jsou sýpková okénka (dnes tento přístavek až na ruiny neexistuje).

Vlastní přízemí zámku bylo 24,7 m dlouhé (13 sáhů) a 11,4 m široké (6 sáhů). Obvodové zdi mají mít podle jednoho z restituentů až 140 cm.⁵⁾ Z nádvoří (nepočítáme-li přístavek) vedly do objektu tři vstupy. Zcela vlevo to byl vstup na schodiště, vedoucí na sýpku. Vpravo od něj byl vstup do jakési vnitřní předsínky, z níž se vcházelo do ratejny (největší prostor v objektu), zaklenuté valenou klenbou s výsečemi. Byl v ní sporák(?) a vystupovalo do ní těleso pece. Z ratejny byla přístupná komora situovaná ve východním nároží budovy.

Půdorys přízemí a sklepa obydlí (bývalého zámku) v někdejším poplužním dvoře v Seči (citace v pozn. 6).

Zazděná okna a zahradní průčelí s verandou a římsou (foto A. Kratochvílová 2016).

Portál s nadsvětlíkem a oplechované dveře (foto A. Kratochvílová 2016).

Pohled oknem v zahradním průčelí do světnice č. 3 (foto A. Kratochvílová 2016).

Třetí vstup ústí do předsíně (valená klenba s výsečemi), z níž bylo možné vstoupit rovně do kuchyně s dymníkem, ústím pece a sporákem(?) a stále rovně do záchodu, vystupujícího z obvodové zdi zahradního průčelí. Doleva se z kuchyně vcházelo do spíže (obojí s valenou klenbou s výsečemi). Ve spíži byly padací dveře, jimiž bylo zřejmě přístupné schodiště do sklepa, situovaného pod zmíněnou komorou ve východním nároží. Jeho půdorys je nakreslen pod plánem budovy, avšak bez označení klenby – mohl snad být plochostropý.

Ze zmíněné předsíně se také vcházelo vpravo do světnice (pokoje, místnosti) č. 1 s valenou klenbou s výsečemi, vybavenou otopným zařízením (kachlovými kamny?) a osvětlenou dvěma okny z nádvoří. Ve zdi tu byly dva výklenky. Z ní bylo možné vstoupit do světnice č. 3 osvětlené oknem ze zahrady, s kamny umístěnými ve výklenku ve zdi, zaklenuté valenou klenbou bez výsečí. Z ní bylo také možné vstoupit do kuchyně. Ze světnice č. 1 se též vcházelo do světnice č. 2. Číslo 2 byly asi původně dvě prostory oddělené příčkou, z níž byl ponechán jen pas, pod nímž jsou

částečně situovaná kamna. Tyto dvě prostory jsou zaklenuty placiovými klenbami a osvětlené po jednom okně z nádvoří a ze zahrady – propojená světnice prochází celou šířkou domu. Je v ní velký výklenek ve zdi. Kouřové zplodiny byly, jak se zdá, odváděny z kamen ve světnicích č. 1 a 3 do dymníku v kuchyni, z č. 2 do samostatného komína.⁶⁾

V současnosti jsou první dva vstupy do objektu odleva opatřeny prostým kamenným ostěním s nadsvětlíkem, z okna do ratejny je učiněn zcela nový vstup a další původní vstup je novodobě upraven, tak jako okenní otvory. První dva vstupy jsou opatřeny starými oplechovanými dveřmi členěnými kovovými pásky do kosočtverců. V patře jsou obdélná, naležato postavená sýpková okénka, na nádvoří straně ještě dva nakládací otvory. Střecha je mansardová. Na jihovýchodním průčelí jsou mělké výklenky po zazděných oknech (vedly by do světnice č. 2). Na dochovaném půdorysu však nejsou. Byly tedy proraženy po roce 1854 a později zase zazděny. Patrně nejde o iluzivní označení oken. Sklep podle restituanta vznikl až ve 20. století.⁷⁾ Evidentně však existoval ve východním nároží již v polovině 19. věku a později mohl být zaklenut, ale i zrušen. Jak prozrazují sklepní okénka pod nádvorními okny světnic č. 1 a 2, nový sklep byl vyhlouben pod západním nárožím.

Celé zahradní průčelí kryje stará dřevěná veranda, výstupek záchodu je odstraněn. Zde se dochovala plastická římsa, která původně obíhala celou budovu a vizuálně oddělovala patro zámku od přízemí. Objekt má novou fasádu a oproti průzkumu v roce 2003 zřejmě není obydlen, je však stále nepřístupný. Za pomoc při průzkumu v roce 2016 děkuji T. Karlovi a A. Kratochvílové.

Poznámky: 1) Rožmberský, P. – Karel, T.: Letiny – zámek, který zámekem nikdy nebyl. Nový pohled na vývoj letinských lázní. In: Dějiny staveb 2016. Plzeň 2016, s. 235–256. 2) Státní oblastní archiv Plzeň, pracoviště Klášter, fond Velkostatek Dolní Lukavice (dále jen SOA Plzeň), inv. č. 365, kart. 116. 3) Rožmberský, P.: Hraběcí sídlo v Seči, Hláška – zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka XIV/2003, č. 4, s. 53–56. 4) <http://www.converter.cz/prevody/delka-stare-cizi.htm> [4. 3. 2018]. 5) Citace v pozn. 3, s. 56. 6) SOA Plzeň, inv. č. 365, kart. 116 – půdorys obydlí ve dvoře v Seči. 7) Citace v pozn. 3, s. 56.

Drobnosti, dodatky, opravy, informace, zajímavosti, ohlasy

Za Vladimírem Wolfem

Řady východočeských historiků opustil těsně před vánoci profesor Vladimír Wolf, člen Klubu Augusta Sedláčka a jeden z iniciátorů řady historických projektů. Narodil se v Jaroměři 4. února 1942 a po absolvování základních a středních škol odešel studovat český jazyk a historii do Olomouce, kde načerpal řadu podnětů od profesorů Ladislava Hosáka a Zdeňka Kristena, docentky Jiřiny Holínkové a docenta Josefa Biberla. Ve svých studentských pracích se zabýval středověkem, tématem jeho diplomové práce byla Kolonizace kraje na horním toku Labe do poloviny 14. století. Z vojenské služby v Liptovském Mikuláši si přivedl nejen obětavou manželku Martu, ale i zájem o slovenské hrady. Vladimír Wolf se již jako student podílel se na průzkumu Trutnovska a po ukončení školy zamířil do okresního muzea v Trutnově, vedeného Zdeňkem Vašíčkem. Odtud byl pro své postoje v letech 1968–1969 spolu s ostatními muzejníky vypuzen a pro čerstvého otce rodiny nastala krušná léta hledání stálejšího příjmu. V roce 1970 se stal archeologickým kopáčem královéhradeckého muzea a pak na delší čas Archeologického ústavu v Praze, kde spolupra-

coval s PhDr. Miroslavem Richterem a mimo jiné zpracovával historické rešerše pro archeologický výzkum likvidovaného středověkého města Most. V té době začal spolupracovat s úpíckým

Vladimír Wolf na výletu královéhradecké pobočky KAS 22. října 2016 pod hrádkem ve Vlčicích. (foto J. Slavík).

rodákem a archeologem PhDr. Antonínem Hejnou, CSc. na archeologických průzkumech šlechtických sídel východního Podkrkonoší. Připomeňme alespoň Bradlo u Hostinného, Radvanice a Vízmurk či s hradeckými archeology zkoumanou tvrz v Javorníku. Především v období mezi lety 1970 a 1990 připravil a publikoval tři desítky prací s kastellologickou tematikou (počítáme sem i práce věnované městským fortifikacím). Asi nejrozsáhlejší z nich byla hesla okresu Trutnov pro kolektivní práci Hradů, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, jejíž přípravu zahájenou v roce 1968 skončilo vydání východočeského dílu až v roce 1989.

Teprve v roce 1974 se mu podařilo uchytit jako podnikový archivář v národním podniku Texten Trutnov. Ze zanedbaného archivu velmi rychle vybudoval uznávanou historickou instituci, vydávající hodnotné publikace a organizující řadu odborných akcí pro skupinu historiků textilního podnikání. Tak trochu pokoutně připravoval v archivu ke studiu několik budoucích historiků a badatelů. Rok 1989 byl i pro něj výzvou a zásadním zlomem v životě. Nejprve v Textenu postoupil na místo personálního náměstka, ale rychle poslechl vábení královéhradecké Pedagogické fakulty a začal tam vyučovat historii, spolu s dalšími tam vybudoval kvalitní historické pracoviště, nyní Ústav historických věd a podílel se na proměně fakulty v samostatnou a plnohodnotnou vysokou školu – Univerzitu Hradec Králové. V letech 1996–1999 působil jako proděkan, v následujícím období 1999–2002 působil jako děkan. Mezitím dosáhl docentury a profesury a organizoval vědecký ruch především ve východních Čechách. Významně se podílel na projektu zpracování dějin Kladska, do loňského roku připravoval setkání historiků Kladska a vydával Kladský sborník. Po odchodu do důchodu vyučoval na trutnovské pobočce Fakulty veřejných politik Slezské univerzity v Opavě, byl členem různých vědeckých rad a podílel se na regionálních historických aktivitách včetně vedení vědecké rady trutnovského muzea.

Čest jeho památce!

Jiří Slavík

Šlechta a její sídla ve Výrově

Petr Rožmberský

Ideálním způsobem obživy šlechty bylo hospodaření na zemskodeskovém statku/panství. Příjmy mohly být doplňovány zastáváním úřadů, vojenskou službou, či úroky z peněžních půjček. Ne však všichni příslušníci vyššího stavu dosahovali tohoto ideálu. Místo statku/panství si zakoupili méně finančně náročný městský dům. Život ve městě či městečku jim ztěžovala skutečnost, že nesměli vykonávat řemeslo, takže mohli provozovat polní hospodářství, věnovat se vojenské službě či pronajímat prostory v domě a měli-li volné prostředky, půjčovat peníze. Na nejnižší úrovni stáli ti urození, kteří se museli spokojit se zakoupením poddanského dvora a hospodařit na něm. Erb jim nebyl nic platný, důležitá byla ekonomická síla. Všichni doufali v dědictví. Případů této zchudlé šlechty stále přibývá a dalším příkladem je situace ve vsi Výrově (okr. Plzeň-sever).

Vesnice Výrov se rozkládá v prostoru mezi městy Plasy a Kralovice, kdysi na plaském klášterství. Za husitských válek se dostala do zástavy katolické šlechty, později ji držela šlechta protestantská (Grypskové) ke Kaceřovu.¹⁾ Stav vesnice poznáváme k kaceřovského urbáře z roku 1558. Tehdy tu bylo 15 usedlostí a tři pusté usedlosti, k nimž náleželo celkem 18 a půl lánu pozemků. Pozemky po pustých usedlostech měli v nájmu ostatní sedláci.²⁾ Z lánu platili pozemkové vrchnosti tzv. úrok (plat) ve výši 2 kopy a 20 grošů, vánoční plat 22 gr., dávali po strychu žita, ječmen a oves, dvě slepice, 30 vajec a plátěný pytel. Ženné roboty bylo nutné ročně odpracovat 8 dní, orné roboty 3 dny. Dýmného z rychty se platily 3 groše.³⁾

Syn Floriána Grypska Karel se usadil na Výrovu blízkém poplužnímu dvoře Sechuticích. Vznikl tak nový statek Sechutice, k němuž Výrov pak náležel. Manželka Karla Grypska, Anna z Drahenic, roku 1591 koupila ve Výrově od poddaného Matouše

Škubala jeho dvůr a od dalších poddaných půl lánu pozemků a louku.⁴⁾ Byl to snad jako pokus o hospodaření ve vlastní režii, které bylo pro šlechtu výhodnější.

V gruntovní knize výrovské rychty je vepsána příslušná prodejní smlouva: urozená paní Anna Grypsková z Drahenic kupuje roku 1591 od Matouše Škubala dvůr se vším příslušenstvím, s ornými i neornými dědinami, s lukami, tak, jakž je ten grunt od starodávna ve svých mezích, i se zasetými ozimými za 195 kop míšeňských grošů. Závavek činil 29 kop, splátky 8 kop ročně. Škubal zanechal při dvoře klisnu, půl vozu, brány, 11 slepic, 2 „haupky“.⁵⁾

Roku 1594 pak Anna Graspekova tento majetek prodala rytíři Ctiboru Řepickému ze Sudoměře. Ten přikoupil ještě další poddanský dvůr od Trunsy Motla, chalupu od Jiřika Puclíka a další pozemky a usadil se ve Výrově.⁶⁾ Sídliť tedy na poddanském dvoře, k němuž ovšem držel značnou rozlohu pozemků. Podle příslušné smlouvy (s povolením Karla Grypska) koupil Ctibor dvůr od Motla Trunsy roku 1601, v roce 1602 koupil pozemek od Škubala za 7 kop míšeňských grošů a psal se [seděním] ve Výrově, tak jako roku 1603, kdy kupuje chalupu od Jiřika Puclíka za 21 kop míšeňských grošů. Roku 1607 Ctibor od Motla Trunsy ještě další jeho grunt s příslušenstvím za 37 kop míšeňských grošů bez nábytku, dobytka a obilí.⁷⁾

Ctibor Řepický zemřel roku 1613 a zanechal nedospělého syna Šebestiána, nad kterým byl ustanoven poručníkem Ctiborův bratr Adam Řepický. Ten hned prodal všechny nemovitosti ve Výrově (bez dobytka, svršků a nábytku) rytíři Kryštofu Jindřichovi Varlichovi z Bubna za 558 kop grošů, který zaplatil ihned 200 kop grošů v hotovosti a zbytek splácel po 40 kopách ročně.⁸⁾

Roku 1613 prodával Adam Řepický na místě sirotků Varlechovi ve Výrově dva grunty (dvory) – Škubalovský a Truncovský a chalupu „k těm dvorům náležející“ s příslušenstvím, tak jak to užíval jeho bratr Ctibor, se všemi ornými i neornými dědinami, s lukami i porostlinami za 558 kop míšeňských grošů, avšak bez svršků, nábytku, dobytka a obilí sítěho i zasetého, což prodal. 200 kop zapláceno ihned, dalších 40 kop mělo být placeno ročně na zámku Kaceřově.⁹⁾

Také Kryštof Jindřich Varlaich rozmnožil hned roku 1614 šlechtický pozemkový majetek ve Výrově přikoupením pustého poddanského dvora (bez svršků, nábytku a nádobí – tj. náradí) od Matouše Janského za 30 kop.¹⁰⁾ V příslušné smlouvě se praví, že se tak stalo s vědomím a povolením urozeného a statečného rytíře pana Václava Grypska z Gryspachu a na Kaceřově a Libštejně, pozemkové vrchnosti. Dvůr byl koupen za 30 kop míšeňských grošů, ovšem vázly na něm určité povinnosti, které musel nový majitel, ať šlechtic či nešlechtic, respektovat (viz výše). Šlo například také o dvě kostelní („železné“) krávy, které si některý z předešlých držitelů vzal jednu od kralovického a druhou od týneckého záduší do nájmu „na věčné časy“ a z nichž bylo nutné platit nájem stále, i když už nežily. Splácel 30 kop po drobných částkách až do roku 1618.¹¹⁾ V roce 1615 byl Kryštof Jindřich dokonce ručitelem za dluh Václava Grypska.¹²⁾

Ještě se zastavme u Křížovského dvora. Jako odúmrt' jej roku 1605 postoupil Karel Gryspek panu Václav Kohoutovi z Lichtenfeldu, úředníku na Kaceřově. Ten jej však prodal roku 1610 rychtáři Martinu Boudovi.¹³⁾ Darovaný Křížovský dvůr Kohout prodal Boudovi za 75 kop míšeňských grošů i s určitým množstvím žita, ovesa, zelené píce a slámy.¹⁴⁾

Po porážce stavovského povstání byli v roce 1623 Grypskové odsouzeni ke ztrátě veškerého jmění a Kaceřov s Výrovem vrácen plaskému klášteru. Opat zabral neprávem i majetek pana Varlajcha. Kryštof Jindřich Varlajch jiný majetek neměl, ocitl se v nouzi a roku 1624 přijal místo hejtmána na Petrohradě. Ještě roku 1629 se však psal na Výrově.¹⁵⁾ Při konfiskacích byl v roce 1623 a 1629 pro chudobu od pokut osvobozen.¹⁶⁾ S manželkou Evou z Hrobčic, která držela dvůr v Řeřichách, tam roku 1630 hospodařili. Zemřel roku 1635¹⁷⁾ a zůstaly po něm tři dcery.¹⁸⁾

Jako první získala šlechta ve Výrově Škubalovský dvůr, který se nejspíše stal jejím sídlem. K roku 1623 je Škubalovský dvůr s jedním a půl lánem pozemků označen jako pustý; někdy později jej zřejmě ujal Václav Jaroš, jehož jméno je k záznamu o dvoře připsáno.¹⁹⁾ Roku 1686 jej vlastnil Matěj Jaroš, po něj jeho syn Václav zvaný Škubal i Kožíšek.²⁰⁾

Výrov byl za třicetileté války několikrát vyloupen a vypálen. Ještě několik let po válce tu byly jen čtyři obydlené a pět pustých selských statků.²¹⁾ V seznamu výrovských poddaných z roku 1651 jsou uvedeni poddaní hospodáři Diviš Kozlovský, Štěpán Čepek, Martin Fux, Kateřina Boudová, Štefl Wowiltuhyn a Matěj Jaroš.²²⁾ Přesto zde ještě jednou žila významná osoba: roku 1652 ve Výrově zemřel František Albrecht, synáček pana Pavla Adalberta Martince „na Výrově a v městě Kralovicích“.²³⁾ K roku 1653 je Pavel Albrecht Martinec majitelem Škubalovského dvora.²⁴⁾ Tehdy měl podle berní ruly Pavel Albrecht Martinec 66 strychů pozemků, zatímco ostatní Výrovští nejvíce 30 strychů.²⁵⁾

Ve Výrově se pak Martincovi v letech 1652–1655 narodilo dalších pět dětí, přičemž byl označován „na Výrově“ nebo „z Výrova“. O významu jeho osoby svědčí kmotrové – úřední písař z Petrohradu, hejtman z Vysoké Libyně, plaský písař pan Jiří Tilingar ze Strádaně, Zuzana Trojerová (z rodiny opata), urozený pán František Miseron na Krašově, urozený pán Jindřich Tillingar ze Strádaně, pan Ondřej Trojer, nebo pan Matěj Blatenský hejtman z Petrohradu. Martincovou manželkou byla paní Kateřina „na Výrově“.²⁶⁾

Bohužel dnes nejsme Škubalovský dvůr, zřejmě sídlo Řepického, Varlejcha a potom Martince, schopni identifikovat.

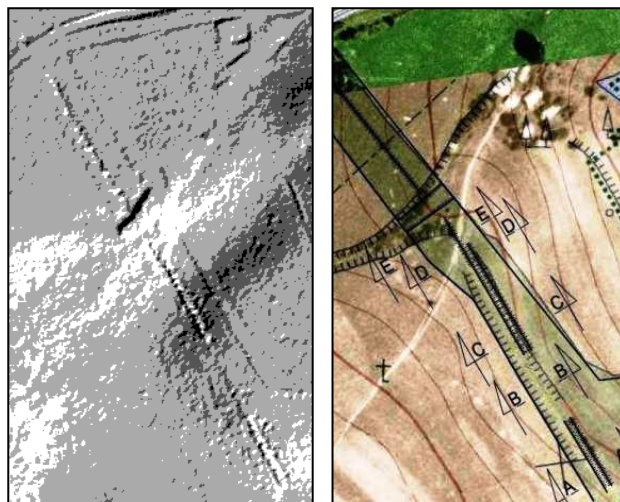
Poznámky: 1) Kočka, V.: Dějiny politického okresu Kralovického I. Kralovice 1930, s. 227–228. 2) Prusík, V. (ed.): Kaceřovský urbář z r. 1558. Praha 1896. 2. vydání, J. Vorel (ed.), Kralovice 1972, s. 17. 3) Citace v pozn. 1, s. 229. 4) Citace v pozn. 1, s. 229. 5) Státní oblastní archiv Plzeň (SOA), fond VS Plasy, inv. č. 238, sign. K 242 – Gruntovní kniha rychty výrovské, fol. 57. 6) Citace v pozn. 1, s. 229. 7) Citace v pozn. 5, fol. 69, 69v, 70, 71. 8) Citace v pozn. 1, s. 230. 9) Citace v pozn. 5, fol. 25. 10) Citace v pozn. 1, s. 230. 11) Citace v pozn. 5, fol. 26v. 12) Kartotéky Augusta Sedláčka, skříň A, řada A05, zásuvka A05D, lístek č. 1252. 13) Citace v pozn. 1, s. 31. 14) Citace v pozn. 5, fol. 72. 15) Citace v pozn. 1, s. 230. 16) Břlek, T. V. (ed.): Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618 I. Praha 1882, s. 44. 17) Citace v pozn. 1, s. 230. 18) Klř. [Kolář, M.]: Z Bubna Varlichové. In: Ottův slovník naučný IV. Praha 1891, s. 825. 19) SOA Plzeň, VS Plasy, sign. KP 17/15 – Registra urbenní založená 1623, fol. 98. 20) Citace v pozn. 1, s. 231. 21) Doskočil, K. (ed.): Berní rula 2 – popis Čech r. 1654. Praha 1954, s. 573. 22) Pazderová, A. (ed.): Soupis poddaných podle výry z roku 1651 – Rakovnicko. 2. doplněné vydání. Praha 2007, s. 160–161. 23) Státní oblastní archiv Plzeň, fond Sbírka matrik, římskokatolická fara Kralovice, kniha 1, fol. 290. 24) Národní archiv Praha, fond Berní rula, inv. č. 23, Kraj Rakovnický, fol. 34. 25) Citace v pozn. 1, s. 231. 26) Citace v pozn. 23, fol. 5, 17v, 22v, 25v, 34v.

Zpráva o valech a příkopech u Svaté Kateřiny

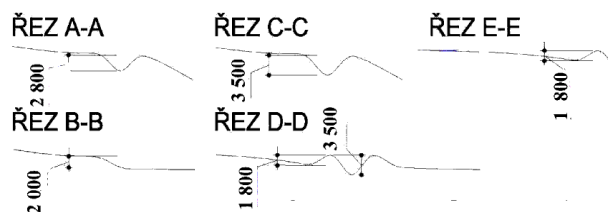
Karel Velkoborský

Při cestě do Německa přes Svatou Kateřinu (obec Chudenín, okr. Klatovy) si můžeme všimnout 300 m od posledního domu po obou stranách silnice jakéhosi valu, který většina místních lidí pamatuje jako součást pohraničních zábran. Severozápadně od silnice se táhne asi 1,5 – 2 m vysoký val. Rostou na něm 60 let staré stromy, takže je možné, že jej navrhli vojáci Pohraniční stráže. Bývaly na něm i kolem něj mimo ostnatého drátu ještě také betonové jehliny, nebo železni ježci.

V rámci průzkumu krajiny nás, partu nadšenců z Muzea Královského hvozdu v Nýrsku z. s., napadlo pustit se po tomto valu na levou stranu (jihozápadně) směrem k údolí Chodské

Lokalita na lidarovém snímku. Do mapy zakreslené zjištěné valy a příkopy s kótami řezů ní k jihovýchodu levá linie valů a (zaměření a kresba Š. Velkoborský 2016).
právní je „prostup“ (citace v pozn. 2).

Řezy příkopů a valů (zaměření a kresba Š. Velkoborský 2016).

Příkop a val (všechna foto V. Velkoborský 2015/2016).

Úhlavy. K našemu překvapení jsme přišli k místu, kde je val protnut jakýmsi prostupem o průměrné šířce čtrnácti metrů. Procházela tudy cesta běžné šíře, dnes většinou zasypaná, ale patrná na lidarovém snímku. Za prostupem pokračovaly valy dokonce zdvojené a mezi nimi se v některých místech zachoval příkop až čtyři metry hluboký. Všude je tam skalní podloží, takže příkop je místy tesaný ve skále a boky valů jsou vytěženými kameny obloženy. O tomto nečekaném nález, který není popsán v regionální literatuře, jsme mluvili s celou řadou odborníků a pokoušeli se ho historicky zařadit.

V prostoru celé této lokality jsme při průzkumu pomocí detektorů kovů našli překvapivě málo nálezů. Několik málo mincí, z nichž nejstarší byl krejcar Josefa II. z vídeňské mincovny z roku 1780, a velmi zkorodovaný zvonek pro ovce, starý asi 200 let. Ani v místě, které případně mohlo sloužit jako prostup přes tyto terénní útvary, tedy místo s větší koncentrací pohybu osob, nebylo více nálezů, a přitom se zdálo, že ne-

Bok valu zpevněný kameny.

Zahloubený široký prostup valy a příkopy.

Průhled příkopem, hlubokým 4–5 metrů.

prošlo nějakými druhotnými úpravami, na rozdíl od pokračování tohoto prostupu, který tvořila ještě před dvaceti lety cesta vedená přes louku přímo ke státní hranici a dnes již zasypaná.

Na druhém vojenském mapování (1843–1844) je v tomto prostoru zakreslena cesta z dnes zaniklého Gerlova dvora u silnice k jihovýchodu, částečně vedená úvozem.¹⁾ Lidarový snímek ukazuje dvě linie běžící od asfaltové silnice vedoucí ke státní hranici k jihovýchodu. Levá linie jsou valy a příkopy, pravá, asi 20 m od nich, je cesta, která posléze odbočuje, zatímco levá linie ještě pokračuje a měří 460 m.²⁾

Zpočátku jednoduchý val se po čtyřiceti metrech mění ve dvojité a současně je mezi valy terén prohlouben do podoby příkopu, který od vrcholku valu až ke dnu měří 3,5 až 4 m. Délka zdvojeného valu s příkopem je v první části téměř 100 m, pak následuje část dlouhá 75 m, tvořená ovšem jen prudkou mezí. Poslední část tvoří opět dvojité val s příkopem dlouhý 77 m. Při valech směrem do vnitrozemí jsou výrazné zbytky po budování nějaké terasy, převýšené nad okolní terén 1 až 1,5 m a široké průměrně 22 m. Celkově lokalita působí jako nedokončená, místy využívající terén (viz prudká mez).

Místní vynikající historik Josef Blau v několika poznámkách připomíná situaci v Nýrsku a okolí za války o španělské dědictví. Nýrští měli tehdy povinnost ostrahy území, které sousedící státy dělilo během celého trvání války³⁾ (1701–1714). Nabízí se vysvětlení, v čem také spočíval úkol ostrahy – stavbou překážek tam, kde nebyla překážkou konfigurace terénu.

Lokalita na II. vojenském mapování (1843–1844) jako částečně úvozová cesta z Gerlova dvora, označeno šipkou (citace v pozn. 1).

Je možné se domnívat, že popsané zemní práce vznikly pro ochranu přeshraniční komunikace, s koncem války ztratily své opodstatnění a navíc byl v letech 1765–1766 napevno stanoven průběh státní hranice, která se nachází asi jeden kilometr západně. Tato domněnka má ovšem zásadní nedostatek – zemní práce uvedenou silnici nechrání; mohla však být dříve vedena „prostupem“. V úvahu připadají také úvozy cest, vymleté brzdícími vozy. Pro toto vysvětlení zase nehovoří valy převyšující okolní terén.

Lokalita by si zasloužila odborný nedestruktivní archeologický průzkum, který by stanovil oprávněnost úvahy, zda se jedná o fortifikaci ve vztahu ke státní hranici nebo k přeshraniční komunikaci a zdali by byla v dochovaném stavu schopna plnit svůj účel. Také časové zařazení vzniku zemních prací by bylo třeba podrobit dalšímu zkoumání.

Poznámky: 1) <http://oldmaps.geolab.cz> – map. list W-14-VI. 2) <https://ags.cuzk.cz>. 3) Blau, J.: Böhmens Kampscheide. Neuern 1940, s. 82–83.

Konference Od hradu ke hradu

Vladimír Lang

Ve dnech 2.–3. 11. 2019 se členové Spolku pro záchranu hradu Volfštejna, pánové Václav Menčík, Toman a Lang (ve funkci řidiče), zúčastnili konference Od hradu ke hradu Zlínského kraje, konané na tvrzi Kurovice pod záštitou majitele p. Maliny, dále NPÚ v Kroměříži, a také sdružení Zachraňme hrady pod vedením Radka Kocandy. Po strastičné cestě přes jižní Čechy a jižní Moravu (vyjeli jsme ve čtyři hodiny ráno) krátce před 11 hodinou dopoledne dorážíme na místo. Po krátkém přivítání jsme se zúčastnili série přednášek týkajících se stavebního průzkumu a obnovy, stavebních materiálů a také výměny zkušeností našich slovenských přátel s obnovou (stavební) slovenských hradů v Žilinském kraji, zejména hradu Blatnica. Velkou diskusi vyvolal příspěvek původem z brněnského Vysokého učení technického týkající se středověkých malt a materiálů v nich použitých (popel ze spálené slámy, typy vápna a jeho výroba, atd.). Aktuální byl též příspěvek o finální úpravě a izolaci korunního zdiva na hradních zříceninách. Během přestávky se uskutečnila prohlídka objektu tvrze Kurovice pod osobním vedením pana majitele – tvrť je nově zastřešována, jednotlivá patra jsou nesena novými trámy a ozdobena novými dřevěnými

Tvrz Kurovice. Jedna z přednášek konference (foto V. Menčík).

okny. Následoval kulturní večer, jehož ozdobou byla variace na barokní hostinu s bohatě naplněným stolem, též víny i jinými lahodnými moky. Bohatá diskuse se protáhla do pozdních nočních hodin. V neděli ráno po vydatné snídani jsme se vydali na domluvenou prohlídku hradu Lukova, kde nás zaujala zejména obnova obvodových zdí dolního nádvoří hradu z dob Albrechta z Valdštejna a následného švédského obléhání za třicetileté války. Čas bohužel kvapil. Velice neradi jsme se rozloučili s našimi přáteli ze Spolku přátel hradu Lukova a vydali se po dálnici směrem k Brnu. Víkend zakončila návštěva lokalit v okolí Náměště nad Oslavou a zejména návštěva s konzumací v pivovaru v Kamenici nad Lipou.

August Sedláček a Klub českých turistů

Petr Mikota

Dne 6. března 2020 byl uveden do síně slávy Klubu českých turistů, oblast Praha český historik August Sedláček. Jedná se o symbolické ocenění významných osobností, které prokazatelným způsobem přispěly ke zviditelnění, slávě, prestiži a úspěchům české turistiky doma i v zahraničí.¹⁾ Ocenění udělil KČT, odbor Praha, ale bude usilováno o zařazení do celostátní síně slávy, kam August Sedláček vzhledem k rozsahu svého díla a s tím spojených cest nepochybně patří. Diplom převzal zástupce Rady KAS.

Klub československých turistů jmenoval Sedláčka čestným členem a v jeho nekrologu se mj. uvádí: „KČTS ztrácí v zesnulém jednoho z nejvíce vynikajících svých členů, vzácného turistu, který prošel křížem krážem českou vlast, aby z těchto potulek těžil bohaté poklady dějin českých hradů a zámků. Po jeho stopách se kráčí tisíce a tisíce českých turistů.“²⁾ Už za svého života se Sedláček stal pro turisty legendou, o čemž např. svědčí zřízení turistické stezky z písku podél Otavy na Zvíkov, jejíž budování bylo zahájeno k Sedláčkovým 80tinám, ale plně dokončena byla až po jeho smrti.³⁾

Poznámky: 1) <https://kct.cz/sin-slavy>. 2) Časopis turistů 1926, č. 2. 3) Rožmberský, P.: August Sedláček – 150. výročí narození, Hláška 1993/3, s. 25.

Už jste četli...?

Archaeologia historica 44/2019, č. 1–2 obsahují hned několik příspěvků týkajících se kastelologie. Vedle teoretických otázek (problémy současné evropské kastelologie v českém prostředí, dvory a dvorce) se tato čísla zabývají hradem Vrtba a jeho hospodářským zázemím, nálezy z prostoru spojeného s obléháním hradu Lichnice, obléháním hradu Zvíkova, archeologickými výzkumy hradu Rokštejn, vztahem hradu u Božanova a broumovského kláštera, typologickým zařazením hradu Skála u Přestic, počátkům hradu ve Strakonici, opevněním Nového hradu u Stráže na Tachovsku, nálezu lahve z hradu Ronovec. Obsahují též příspěvky s tematikou slovenských fortifikací (např. o hradě v Trenčíně).

V. Chmelíř

Dalibor Janiš – Radim Vrla a kol.: Hrad Zlínského kraje. Vydal Spolek přátel hradu Lukova, Lukov 2018, 333 stran. Dílo kolektivu autorů shrnuje erudovaným způsobem dosavadní poznání o hradech na území současného Zlínského kraje a v abecedně řazených heslech popisuje více jak čtyři desítky hradů. Text je bohatě doplněn obrazovým doprovodem. Knihu lze za cenu 990 Kč objednat na kontaktní adrese Spolku přátel hradu Lukova, popř. na sprava@hrdalukov.cz.

Z. Gersdorfová

Dějiny staveb 2019. Sborník příspěvků z konference Dějiny staveb. Pro Klub Augusta Sedláčka vydává nakladatelství Petr Mikota s finanční podporou Ministerstva kultury ČR, Města Plzně a Plzeňského kraje. 304 stran A4. Z obsahu: R. Vrla: Výsledky průzkumu jádra hradu Hoštejna u Zábřehu. H. Hanzlíková: Zámek Hradiště v Blovicích – zjištění o založení jeho přístupového mostu. Z. Fišera: Hrad Železnice – Isenberg. R. Vrla: Novověká přestavba hradu Rabštejna u Bedřichova. J. Varhaník: K otázce gotické brány Dolního hradu na Rožmberku. J. Varhaník: K podobě věže jižní předsunuté bašty hradu Českého Šternberka. D. Janiš – J. Štětina: Kroměříž. Stavební vývoj gotického hradu a renesančního zámku. L. Zeman: Původní funkce provozních prostorů v suterénu zámku v Sokolově. J. Beránek: Nová interpretace renesančního nápisu v kapli zámku Horšovský Týn.

P. Mikota

Rejstřík časopisu Hláška I – XXX ročník je k dispozici na internetových stránkách KAS.

redakce

Z hradů, zámek

ú a tvrzi

Oprava – v minulém čísle Hlášky byl v této rubrice o hradě Helfštýn chybně uveden jako autor Václav Chmelíř. Správně mělo být Vlastimil Svoboda. Redakce se omlouvá.

Kost (okr. Jičín) – na hradě v současné době (pozn. – od 2019) probíhají archeologické průzkumy v souvislosti s opravou části pivovaru, při nichž byla identifikována původní historická varna a další části staré technologie výroby piva. Uvažuje se o možnosti jejich částečného zpřístupnění. Další archeologický průzkum probíhá na severním příhradí, na hradním nádvoří, zahrádce u bibrštejnského paláce a tzv. parkánu nad přístupem do hradu. Již dlouhá léta známá skutečnost, uváděná již Františkem Gabrielem, že v prostoru Českého ráje absentuje keramika 14. století a zdejší keramika 13. století pokračuje rovnou typem 15. století, vedla vedoucího výzkumu k mylnému závěru, že hrad je o 100 let starší, než se uvádí, a tento poněkud ukvapený závěr bohužel prošel sdělovacími prostředky. V současnosti uvažovanému přespárování velké věže se, doufejme, podaří zabránit. Původnímu autentickému spárování ze 14. století totiž téměř nic nechybí a lze důvodně pochybovat, že by se novodobé spárování udrželo více než dvacet let.

Karel Knop

Zprávy z klubu

Rada

Kontaktní adresa: KAS, K Fořtovně 202/23, 312 00 Plzeň. Tel. 606 666 418, e-mail: marcela.lodrova@seznam.cz. Internetové stránky: <http://www.klub-augusta-sedlacka.cz>.

Schůze výboru Rady se bude konat ve **středu 6. května** společně se schůzkou plzeňské pobočky Pod kopcem v Plzni-Božkově. Na programu je stanovení výše desátku na rok 2020, výši předplatného Hlásky na rok 2020, konání další konference Dějiny staveb a vydání příslušného sborníku. Stanoviska k těmto otázkám a návrhy dalších témat k projednání mohou zasílat předsedové poboček na výše uvedený e-mail. Redakce Hlásky děkuje členům i nečlenům klubu za zaslání příspěvků. Doufáme, že se „rozhoupají“ i další a zkusí nějaký ten příspěvek stvořit.

Zpráva o činnosti v roce 2019: Výše desátku a výše předplatného Hlásky se podařilo udržet na loňské úrovni. Podařilo se také získat dotace na Hlásku (i když nižší) a na sborník Dějiny staveb, uskutečnila se stejnojmenná konference, sborník a čtyři čísla Hlásky spatřily světlo světa a byly zaslány pobočkám; Hláška byla poskytována všem plzeňským gymnáziím a vyměňována za jiné tiskoviny. Funkcionářům výboru patří za zajištění chodu Rady poděkování. Zejména je potřeba vyzvednout práci zesnulého Petra Rožmberského, který až do poloviny července zajišťoval chod Rady i plzeňské pobočky. S výpadkem jeho obětavé práce se budeme ještě dlouho potýkat.

jednatelka Marcela Waldmannová

Zpráva o hospodaření v roce 2019: Zůstatek 60 289,39 Kč. Příjmy: 146 417,81 Kč (dotace na DS od MK 55 000, od MP 40 000, od Plz. kraje 30 000, na Hlásku od MP 6 300, od poboček na Hlásku 12 060, desátek 2 840, dar 208, úrok 9,8). Výdaje: 152 502 Kč (sborník DS 125 000, Hláška 23 950, stránky 2444, poštovné 208, vedení účtu 1200). Zůstatek: 152 502 Kč.

pokladník Ivan Štrunc

Pobočka Plzeň

Kontaktní adresa: KAS, K Fořtovně 202/23, 312 00 Plzeň, Tel. 606 666 415, e-mail: tokarel@seznam.cz.

Dne 31. ledna se v restauraci Pod kopcem v Plzni - Božkově odehrál koncert country skupiny Starší páni z Tachova. Lídrem skupiny je Libor "Brambor" Rožmberský, bratr Petra, který nás v loňském roce navzdory opustil. Celá akce byla proto zamýšlena jako velké a veselé rozloučení s naším klubovým jednatelem, jak by si to Petr jistě přál. Kolem půl stovky členů i nečlenů klubu se těsnilo v sálku i na parketu do pozdních nočních hodin a celkový dojem byl výborný. V závěru akce zaznělo, že by se mohla stát tradicí, tak možná příští leden opět v Božkově, tentokrát ve velkém sále.

Tomáš Karel

Na klubových schůzkách ve středu v hospodě Pod Kopcem v Božkově jejich účastníci vyslechli v uplynulém čtvrtletí tyto přednášky: leden T. Karel o hradě v Rokycanech, v únoru T. Makaje o loveckých záměcích v Brdech, v březnu J. Andřelého Gotická etapa v Kadově.

Velkou přednášku pro veřejnost Hrady česko-bavorského konfliktu přednesli Z. Gersdorfová a P. Kastl dne 19. 2. v prostorách Národního památkového ústavu.

V roce 2020 oslavili nebo oslaví kulatá výročí členové pobočky: 40 let – L. Benada, V. Pícl, 50 let – M. Ambrožová, P. Dohnalová, J. Hajšman, P. Herejt, 60 let – P. Parlásek, 70 let – J. Fišerová, J. Noháč, J. Rašín. Všem přejeme hodně zdraví, štěstí a badatelských úspěchů.

V sobotu 18. dubna se koná **jarní autovycházka** na Kouřimsko. Odjezd v 8 hod., od Hamburku, navštívíme Koste-

lec nad Černými lesy (zámek a možná krátce pivovar), Tismice (románský kostel, jeho vnitřní prohlídku se pokusíme domluvit), Tucharaz (tvrz – prohlídku se pokusíme domluvit), Hradenín (tvrz), Klášterní Skalici (pozůstatky budov kláštera), Svojšice (zámek), Malotice (tvrz). Při zájmu a dostatku času absolvujeme oběd (snad v Kouřimi). Majitelé aut včas nahlásí počet volných míst, pěšáci se včas budou hlásit redakci Hlásky (vchmelir@email.cz, 605 935091). Prostor k tomu je samozřejmě i na schůzkách.

V sobotu 16. května pojedeme na **jarní autobusový zájezd**. Odjezd tradičně v 8 hod. od Hamburku. Program dosud obsahuje návštěvu interiérů zámků v Rožmitálu a Zelené Hory u Nepomuku a prohlídku zbytků zaniklého cisterciáckého kláštera v nedaleké obci Klášter. Cena sedadla je odhadnuta na cca 250 Kč. Zájemci se včas a závazně přihlásí na výše uvedený kontakt.

Jarní členská schůze se bude konat ve **středu 6. května** zároveň se schůzkou pobočky Pod kopcem v Božkově. Budou vyloučeni neplatící, přijati noví členové, plánovány nové akce apod.

Zpráva o činnosti v r. 2019: Na členských schůzkách podařilo zajistit 9 přednášek (mimo května a prázdnin) se zajímavými tématy. Dvě přednášky uspořádala pobočka pro veřejnost: Únorovou na Západočeské univerzitě a listopadovou v Národním památkovém ústavu v Plzni. Uskutečnily se dvě poznávací autovycházky (Chebsko, Bavorsko – tzv. „Nové Čechy“) a jeden poznávací autobusový zájezd na Žluticko, proběhly jarní a podzimní členské schůze. Členů pobočky bylo 153. O všech akcích bylo podrobně referováno na stránkách Hlásky. Poděkování patří všem, kteří se podíleli na chodu pobočky i těm, kteří na ni finančně přispěli svými dary.

Tomáš Karel

Pobočka Praha

Kontaktní adresa: KAS Pobočka Praha, PhDr. Helena Klímová, Tř. Milady Horákové 133, 166 21 Praha 6 – Dejvice, e-mail: Petr Valenta, geomess@volny.cz.

Zpráva o činnosti v roce 2019: Členská základna pražské pobočky čítá k 25. 2. 2020 celkem 57 osob. Uplynulý rok 2019, v němž pražský KAS završil třicátou sezonu své samostatné existence, ani tentokrát nevybočil z trendu uplynulých dob. Pobočka svou činnost i nadále soustředila do dvou základních činností – na pravidelné odborné přednášky konané v měsíčních intervalech vždy třetí středu v měsíci v prostorách Národního archivu a dva populární autobusové vícedenní zájezdy do domácích luhů a blízkého zahraničí.

Přednáškovou činnost zahájil kolega Martin Holý dokončením svého cyklu o ostrově Sardinie ze závěru předchozího roku. Zatímco v lednu zevrubně pojednal románskou církevní architekturu, v únoru nás seznámil s nepříliš četnými, avšak zajímavými, u nás málo známými fortifikacemi ostrova. V březnu si pak odskočil na pevninskou Itálii a prezentoval město Ravennu s jejími pozdně antickými církevními objekty zásadními pro vývoj celého křesťanského umění. V dubnu nás Petr Šafránek přenesl do Španělska a předvedl nám hrady kastilského autonomního regionu La Mancha, které jsou zajímavé i atraktivní, avšak v tamějších končinách se dosud neteší žádnému zvláštnímu zájmu tamější populace. Květen zasvětil Pavel Komárek hradům na internetu. Obšírně a s mnohými ukázkami předvedl různé servery zabývající se hradní tematikou, možnosti mapových serverů i s historickými mapami a prezentoval i možnosti lidarové technologie v archeologii. Červnová přednáška M. Holého pod názvem Zemplín po 10 letech vedla po stopách dekadu starého zájezdu naší pobočky a ohromila překvapivě značným množstvím pozitivních změn, ke kterým mezitím na slovenských hradech a tamních památkách došlo. V září nás kolega Šafránek zavedl na hrady a renesanční pevnosti v oblasti trojmezí italských provincií Toskánska, Ligurie a Emilie Romagni. Svůj výklad tradičně doprovázený velmi kvalitní fotodokumentací nyní začal ještě obohacovat spektakulárními leteckými záběry z nově poříze-

ného dronu. V říjnu nás M. Holý provedl po 14 letech hrady, tvrzí, kostely a památkami Hostýnských a Vizovických vrchů. I tam došlo v jejich stavu k určitým pozitivním změnám. Listopad zasvětil tento neúnávný cestovatel první částí cyklu Hrady na řece Neckar hradní produkcí celého jejího horního toku. Konečně v prosincový adventní čas nás Petr Šafránek zavedl do provincie Emilia Romagna s její hradní a pevnostní architekturou.

Čtyřdenní jamí zájezd konaný ve dnech 30. 5. až 2. 6., vedl tentokrát do oblasti **Pasovska** a své spanilé jízdy přes hranici usku- tečňoval z nám již známého penzionu Volyňka ve Vimperku. Program zahájila v nedávné době odhalená a citlivě rekonstruovaná zřícenina hradu Neurandsberg ze 14. stol. Následná zajímavá geo- logická vložka Grosser Pfahl u města Viechtach nás seznámila s Bavorským křemenným valem, který strmými skalami ční z krajiny, probíhá v délce téměř 150 km a nese i několik zřícenin hradů ve dramatické poloze. Zřícenina Kollnburg snad již z 11. století na návrší ve vsi uprostřed živé zástavby zaujala mohutným válcovým bergfritem s dalekým výhledem. Ze zříceniny Neu- nussberg z 12. stol. obklopené parazitní vesnickou zástavbou se dochovaly až do výše 3. patra obvodové zdi mohutného obdélného donjonu doplněné novodobým vyhlídkovým ochozem s dalekým výhledem a v baroku přestavěná hradní kaple sv. Michala. Zřice- nina hradu Altnussberg z počátku 12. stol. na vysokém dominantním kopci byla ze sutin pouhého zarostlého hradíště odkryta a zevrubně dokumentována plošným archeologickým výzkumem po roce 1983. Hradní půdorys byl kompletně odhalen a zdivo v terénu zajištěno. Rekonstrukce byla doplněna kamennou novostavbou 22 m vysokého hranolového bergfritu na původním místě, který slouží jako rozhledna a příhodně završena stavbou živého hradního šenku s malým muzeem. Denní program uzavřel pahýl štíhlé hrano- lové věže uprostřed vsi Linden v těsném sousedství statku - pozů- statek malého šlechtického hradu z 2. půle 12. století.

Druhý den zahájila prohlídka klášterního kostela benediktinů

Občerstvení v hospodě na Altnussbergu (foto. M. Holý 2019).

Hrad Wessenstein (foto M. Holý 2019).

ve Vornbachu. Klášter pochází ze začátku 12. století, stavba dneš- ního kostela Nanebevzetí Panny Marie z let 1630–37, po sekulari- zaci již jen farního, pak oslní skvostnou výzdobou z 18. století. Rozlehlý hrad Neuburg am Inn z poloviny 11. století byl sice po- stupně přestavován na zámek, ale ještě dnes se pyšní pěti hradními věžemi a zachovaným opevněním. Objekt je volně přístupný s výjimkou interiérů, které slouží jako konferenční centrum pasov- ské university. Zbytek dne zasvětili účastníci biskupskému městu Pasovu v jedinečné poloze na soutoku tří řek, s mimořádně bohatou minulostí a jedinečnými stavebními památkami, s monumentální barokní katedrálou sv. Štěpána, četnými kostely klášterními i far- ními, bohatými církevními i měšťanskými budovami a rozsáhlou hradní pevností Oberhaus shlížející na město z výšky nad levým břehem Dunaje.

Úvod třetího dne byl věnován bl. Guntherovi, u nás známé- mu jako bl. Vintíř, apoštolu česko-německé vzájemnosti. Barokní poutní kostelík Frauenbrünnl na místě dřevěného předchůdce v krásné horské poloze s dalekým výhledem stojí nad studánkou a je tradičně spojován s pobytem tohoto poustevníka. S Vintířem je ale spojeno především nedaleké městečko Rinnach. Roku 1040 zde slavné benediktinské opatství v Niederalteichu zřídilo své proboštství na místě poustevny světce, který se pak přesunul na Dobrou Vodu a vrch Březník u Hartmanic, aby nakonec skončil pohřben v břevnovském klášteře. V Rinnachu stojí velkolepý původně proboštský barokní farní kostel sv. Jana Křtitele s mimořádně působivou rokokovou výzdobou. Zřícenina hradu Weissenstein z počátku 13. stol. ve spektakulární poloze na vrchol- ku Bavorského křemenného valu zůstala bohužel nepřístupná. Dokonale konzervovaná hradní zřícenina je bohužel ohrožována těžko zvladatelnými statickými poruchami svého skalnatého podlo- ží. Následný románský kostelík sv. Michala z pečlivě řádkovaného lomového zdiva z 12. století byl původně hradní kaplí zaniklého šlechtického sídla Scharten v katastru obce Thurmansbang. Z nevelkého hradu v obci Ranfels z počátku 13. století zůstal jen farní kostelík sv. Pankráce na vysoké skále v místě bývalého hrad- ního jádra s kaplí. Jeho prohlídku žel znemožnila místními zcela nevhodně načasovaná jakási svatba. Z hradu Saldenburgu z poloviny 14. století zůstaly zachovány jen zříceniny, až na veliký hranolový čtyřpatrový palác na konci hradního areálu. Ten byl v průběhu věků přestavěn na zámek a dnes slouží jako zámecká ubytovna a hotel. Nepřístupný objekt ale soustředěnému útoku účastníků zájezdu neodolal a ti pak mohli shlédnout zachovalé historické místnosti s gotickými klenbami a portály, cenné barokní interiéry i zcela moderní prostory ve vyšších patrech. Následovala prohlídka působivého pozdně gotického kostela sv. Brigidy ve vsi Preying z doby kolem r. 1470. Jednotný slohově čistý jednodlný prostor je citlivě vybaven barokním mobiliářem doplněným hod- notnými gotickými plastikami. Závěr dne obstarala drobná hustě zarostlá lesní zřícenina hradu Diessenstein snad již z 12. století.

Falkenstein – brána (foto P. Mikota 2019).

Program závěrečného dne zahájila obhlídka zámku Wolfsteinu na místě hradu z doby kol r. 1200 ve městě Freyung, který po moderních úpravách hostí vlastivědné muzeum Bavorského lesa spolu s městskou radnicí. Zámek Fürsteneck na vysokém ostrohu povstávající z hradu pasovského biskupa též z doby kolem r. 1200 dnes slouží jako hotel, a tak bylo možné shlédnout jen část zajímavých interiérů a působivou barokní kapli v nádvoří. Příjemně však překvapil svým časně a vstřícně otevřeným hostincem. Ze zřícenin hradů Neujochenstein a Altjochenstein na samé bavorsko-rakouské hranici se menší část výpravy spokojila pouze se střepem hradní věže novějšího z nich na konci osady. Návštěvu jeho předchůdce z 1. půle 12. století ležícího sice o pouhých 300 m dále, avšak vyžadující zdolání 300 m převýšení podnikli jen silní jedinci. Prohlídce posledního objektu, rakouského hradu Falkensteinu, předcházelo autobusové drama, kdy absence úzkého proužku mapovaného území na styku obou států a velkorysý český přehlédnutí jakési bezvýznamné autoznačky u silničky vedoucí do hlubokého kaňonovitého údolí, zavedly mohutné vozidlo ke hrázi jakési netušené potměšilé přehrady. Její prohnutou korunu však bylo možno bez obtíží přejet nanejvýš jen úzkým a lehkým osobním autem. Tu i nám spřízněný řidič zocelený našimi požadavky a vrtochy za dlouhých let naší úzké spolupráce pravil dost, bouchl v něm příslovečné saze, zastavil a odmítl jakoukoliv další jízdu, otáčení i couvání. Teprve po velmi dlouhé době, zjistiť, že ani použití vrtulníku v místě nepříchází v úvahu, se dal přemluvit k akci, účastníci zájezdu na drahnou chvíli hermeticky z obou stran uzavřeli veškerý provoz na silnici a on svoji obludu bravurně prakticky na pětníku obrátil zpět. Byl za to odměněn bouřlivým potleskem osazenstva a nenávisným troubením a hrozbami pěstí obou kolon čekajících vozidel. Rozsáhlé zříceniny hradu Falkensteinu z doby kolem r. 1140, svého času i v majetku našeho o hlavu zkráceného Závěse, se v současné době činností dobrovolníků postupně začínají regenerovat z dosti bedňového stavu a nejsou běžně přístupné. Laskavostí přítomného architekta, odborného vedoucího prací, si však bylo možné část prohlédnout. Prolézt bylo možné i vnitřní labyrint unikátní vodní věže z r. 1489, která z předpolí zásobovala hrad a snad i hradní příkop vodou. Návštěva Falkensteinu v lůně krásné přírody tak vynahradila předchozí lapálii a důstojně tak uzavřela program úspěšného zájezdu.

Podzimní zájezd konaný ve dnech 27. - 29. září zavedl účastníky do oblasti **Písecka a Středního Povltaví** se základnou v chatkách autokempingu Luhy-Milavy. Úvod obstarala nově opečovaná zřícenina královského hradu Vršky z 1. půle 13. století. V Březnici účastníci absolvovali obě zámecké prohlídky i s kaplí a Lokšanskou knihovnou, nahlédli i do jezuitského kostela sv. Ignáce s přílehlou kolejí a větší část výpravy navštívila také po 20 letech úsilí nádherně zrekonstruovanou synagogu zdejší bývalé židovské obce. Vodní zámek či hrad v Blatné snad ještě románského původu z 1. poloviny 13. století upoutal zajímavými interiéry Rejtova paláce a tzv. Zelenou světnicí s výmalbou z konce 15. století. Pozoruhodný byl i farní kostel Nanebevzetí Panny Marie s dvoulodím krytým sklípkovou klenbou. Závěr dne obstarala zřícenina hrádka Křikava ze 14. století nad rybníkem u obce Černýš.

Zevrubná prohlídka Horní tvrze v komplexu panských sídel v Kestřanech zahájila program dalšího dne. Pro Písek byl sice účastníkům umožněn individuální program, avšak zahájen byl víceméně společně na starém hřbitově u kostela Nejsvětější Trojice uctěním památky Augusta Sedláčka u jeho hrobu vzorně rekonstruovaném po povodni z r. 2002 mj. i finančním příspěvkem naší pobočky. Právě tak se většina osazenstva postupně po schlednutí kostela, města, pivovaru apod. sešla i na hradě z časů Přemysla Otakara II., který hostil bohaté sbírky Prácheňského muzea. Následovala prohlídka areálu a královského paláce hradu Zvíkova se známou raně gotickou kaplí a věží Markomankou. Pouhá vnější obhlídka na sýpku přebudované tvrze v Údraži patrně z 16. století byla doprovázena nevráživostí jakési místní osoby vydávající se troulou za majitele. Interiér původně románského kostela sv. Petra

a Pavla v Albrechticích nad Vltavou z konce 12. století zůstal žel nedostupný, ale okolní hřbitov s ohradní zdí členěnou 108 půlkruhových arkádami s půvabnou lidovou výmalbou a texty z poloviny 19. století zážitek vynahradil.

Návštěva záhadné lokality zvané Obrovky hroby v lesním porostu u Kučeře se čtyřúhelníkovými valy neznámého původu a stáří otevřela program posledního dne. Následovala úplná prohlídka obou významných kostelů, klášterního Navštívení Panny Marie a staršího, dnes hřbitovního sv. Jiljí v areálu kláštera premonstrátů v Milevsku. Poté obhlídka kostela sv. Václava v Hodušíně původně z konce 13. století s význačným západním portálem, patrně dílem milevské klášterní huti. Na sklonku komunismu obetonovaná zřícenina hradu Borotín patrně z 1. půle 14. století tak zaujala pouze svou krásnou polohou v krajině nad rybníkem. Zřícenina tvrze v Koutech u Votic asi z konce 14. stol. se ještě před 40 lety z ostrůvku zrcadlila v hladině rybníčku. Zarostlá je dnes už spojena s břehem a ztracená v bujném zelení mezi vysokými stromy. Z prohlídky původně románského tribunového kostela Nanebevzetí Panny Marie z konce 12. století ve zdaleka viditelné poloze nad obcí Obděnice zaujal renesanční náhrobek Jakuba Krčína z Jelčan z červeného mramoru, který zde však slavný rybníkář a alchymista instaloval nadarmo, neboť byl nakonec pohřben v Prčici. Závěr celého vydařeného zájezdu vyplnil výstup na velmi skrovné zbytky hradu Zvěřinec ze 14. století, kdysi s dalekým, dnes zcela zarostlým výhledem. Hrad v historii nijak zvlášť nevynikl, proslulostí mu dodaly až návštěvy mladistvého Karla Hynka Máchy, který tu údajně našel svou lásku k romantice hradních zřícenin. Ta jej konečně přežila až do dnešních dnů v tisícovkách jeho následovníků.

Účastníci zájezdů naplnili vždy buď celý, nebo téměř celý autobus, byli doprovázeni krásným počasím a děkují tradičně Martinu Holému za již obvyklou náročnou přípravu a bezchybnou realizaci obou expedic.

Zpráva o hospodaření v roce 2019: Zůstatek 14 056 Kč. Příjmy 154 230 Kč. Výdaje 154 590 Kč. Zůstatek 13 696 Kč.

Petr Valenta

Pobočka Brno

Kontaktní adresa: Stanislav Pivoňka, Bořetická 4, 628 00 Brno, e-mail: st.piv@seznam.cz.; Ing. Pavel Švehla, Ondráčkova 3, 628 00 Brno-Líšeň, e-mail: svehla.pavel@volny.cz.;

Zpráva o činnosti v roce 2019: Schůze brněnské pobočky KAS se kvůli časové zaneprázdněnosti členů konala až v pátek 24. ledna 2020. Přítomní byli dr. Josef Unger, mgr. Josef Kovář, mgr. Jan Štětina, p. Pavel Švehla a p. Stanislav Pivoňka. Omluvil se p. Kamil Pokorný, bez omluvy nepřišli ing. Pavel Šimeček, p. František Kořínek a p. Pavel Kořínek. Hned na začátku schůze přítomní zvolili nové představenstvo ve složení předseda Stanislav Pivoňka a hospodář Pavel Švehla. Dále bylo rozhodnuto, že nový předseda bude o změnách informovat všechny nepřítomné členy, a bývalý hospodář J. Kovář předá P. Švehlovi účetnictví pobočky a převede na jeho účet její finance. Poté byly přítomným členům rozdány Hlášky roč. XXX, 2019, č. 1-4. Výše členských příspěvků byla stanovena na 100,- Kč. Na místě platil P. Švehla, S. Pivoňka, J. Unger, J. Kovář a J. Štětina. Termín další schůze byl stanoven na březen.

Přehled činnosti: V minulém roce pobočka nerealizovala žádnou společnou činnost. Přehled individuální činnosti: Mgr. J. Kovář se zúčastnil kastellologické konference na hradě Krivoklátě, konané 1. – 13. 11. 2019. S. Pivoňka navštívil hradiště v Mikulčicích, kde si pořídil fotodokumentaci současného stavu. Dr. J. Unger připravil pro Vlastivědný věstník moravský publikaci o průzkumu hradu Trmačova. Mgr. J. Štětina se zúčastnil konference Dějiny staveb, kde přednesl příspěvek o lokalitě Černá Hora, připravil publikaci o tvrzi Kurovice, kterou koncem roku vydal NPÚ Kroměříž, a vedle své odborné činnosti publikoval několik dalších článků.

V dalším průběhu schůze seznámil dr. Unger členy s náležením objektu u obce Špešova na okr. Blansko, objeveného na základě

letecké fotografie. Jeho účel není zatím znám. Patrně se jedná o nedostavěnou tvrz s dvorem, v jejímž středu se nacházela studna. Stavbu objektu odpovídá i absence povrchových nálezu. Jeho původ je předběžně kladen do 14. – 15. století. Podle dr. Ungera by mohlo jít o majetek tehdejšího majitele panství Jana ze Šemberka († 1508), který odešel dělat kariéru na královský dvůr a proto od dalšího stavění upustil. V následující diskusi upozornil Mgr. Kovář, že by se mohlo jednat i o zájezdní hostinec.

Poté nás Mgr. Štětina seznámil s objevem fortifikace u městské části Blanska Klepačova. Jedná se o pozůstatky dřevěného, příkopy oběhnaného strážního hrádku typu motte, stojícího na trojúhelníkové ostrožně poblíž někdejší obchodní cesty. Byl vybudovaný pravděpodobně ve 13. století kvůli ochraně těžby železné rudy na Olomučsku. K tomuto zajímavému nálezu byla během diskuse domluvena vycházka.

Další vycházkou by měla být dlouho plánovaná návštěva hradu Boskovice, kterou bude konečně možné uskutečnit díky novému kastelánovi, který se na rozdíl od bývalého staví k naší návštěvě vstřícně.

Účastníci schůze dále požádali dr. Ungera, aby byl tak laskav a napsal recenzi na knihu Na pomezí hradu a tvrze, kde se pojednává o Kurovicích. Závěr schůze patřil diskusi na všeobecně zajímavá témata, při které se mluvilo i o možném přijetí nových členů.

Stanislav Pivoňka

Zpráva o hospodaření v roce 2019: Zůstatek 2.652 Kč. Příjmy: 0 Kč. Výdaje 0 Kč. Zůstatek: 2.652 Kč.

pokladník Josef Kovář

Pobočka Zlín

Kontaktní adresa: KAS pobočka Zlín, MUDr. Jiří Hoza, Česká 4760, 760 05 Zlín. Tel. 737177346. E-mail: jihoz@post.cz. Int. stránky pobočky: <http://www.kaszlin.estranky.cz>.

Zpráva o činnosti za rok 2019: 5. 1. 2019 – Tradiční **Tříkrálový výstup na hrad Helfštýn**. 27. 4. až 18. 5. 2019 – Autovýlet **Francie památky** - hrady, kláštery, kostely, středověké vesnice (J. Hoza, Z. Kolaříková).

Autobusový zájezd **Krušné hory II. Karlovarsko** 8. 5. až 12. 5. 2019. Organizátor R. Koplík, počet účastníků 38. 8. 5. středa – Středověký hrad Egerberg – Lestkov. Ubytování na hradě Haunštejn. 9. 5. čtvrtek – Chebský hrad, hrad Seeburg. Ostrov nad Ohří, hrad Vildštejn, hrad Starý rybník. 10. 5. pátek – Hrad Neuberk – Podhradí, hrad Loket nad Ohří, hrad Andělská hora – Engelsberg. 11. 5. sobota – hrad a zámek Bečov nad Teplou, cínový Nový důl Jeroným z 16. století. 12. 5. Neděle – Cisterciácký klášter Teplá, založen v roce 1195.

Vandr po hradech - Karlštejn, Žebrák, Točnick, Krivoklát - Jenčov: 25. 10. – 29. 10. 2019. Účastníci akce: J. Hoza, J. Hozová, Z. Kolaříková, M. Petrla, Z. Sadílek, E. Velíšek, M. Strouhal, O. Strouhal, T. Strouhal. Pátek 25. 10. 2019 - Odjezd z Otrokovic 6:15, z Olomouce 7:20, Praha hl. nádraží 9:39. Příjezd Karlštejn 10:30. Ve 14 hodin začala prohlídka posvátných prostor Karla IV., kaple sv. Kříže a hradního kostela Panny Marie. Měli jsme výborného průvodce, který se nám věnoval cca 100 minut. Sobota 26. 10. 2019 - Známa tramská místa, okruh Velká a Malá Amerika po lehku (7 km). Potom přesun s batohy do Svatého Jana pod Skalou (7 km). Tam za námi přijel Milan Strouhal s Ondřejem a Tomášem. Neděle 27. 10. 2019 – Z Berouna vlakem do Praskolesy a odtud na hrady Žebrák a Točnick. V 19:35 příjezd do obce Krivoklát. Nocleh v

sokolovně. Pondělí 28. 10. 2019 – Prohlídka hradu Krivoklát od 10:35. Na hradě jsme se setkali s Jirkou Holíkem, Davidem Juříčkem a dalšími členy spolku přátel hradu Lukova. V 16 hodin jsme dorazili na zříceninu hradu Jenčov, kde bylo ohniště. Večer táborák, kytara a tramské písně – Jirka Hoza. Úterý 29. 10. 2019 – Z obce Běleč v 8:47 odjezd autobusem do Prahy. V 10:58 z Prahy Slováckým expresem domů. Olomouc ve 13:30, Otrokovice ve 14:10.

Neděle 17. 11. 2019 – Den boje za svobodu a demokracii. **Pochod na hrad Helfštýn na památku Ing. Tondy Blahy**, CSc. Akci vedli Marek Petrla a Aleš Fuksa. S nejnovějšími archeologickým výzkumem nás seznámil Mgr. Zdeněk Schenk. Účast 12 členů KAS Zlín. *Jiří Hoza, Zdeněk Sadílek*

Zpráva o hospodaření v r. 2019: Zůstatek 10 225 Kč. Příjmy: 7 340 Kč, z toho 6 500 Kč členské příspěvky, 840 Kč předplatné Hlázky. Výdaje: 7 794 Kč (desátek, Hláška, kancelářské potřeby, poštovné, občerstvení po výroční schůzi. Zůstatek: 9 771 Kč. *pokladník Zdeněk Sadílek*

Pobočka Humpolec

Kontaktní adresa: KAS, pobočka Humpolec, Hradská 818, 396 01 Humpolec, E-mail: kocmani.hu@seznam.cz, frantisek.kocman@mesto-humpolec.cz, tel: 777347511. Internetové stránky pobočky: <http://www.hrad-orlik.cz>.

Zpráva o činnosti v roce 2019: Členové pobočky se scházeli dle potřeby v průběhu roku při jednáních společnosti Castrum o.p.s. a při pořádání akcí na hradě Orlik. V průběhu roku se zapojovali s dalšími dobrovolníky na Orliku do pomoci při pořádání kulturních akcí a malé údržbě. Pomoc byla také zaměřena na čištění příkopů, úpravy terénu po výzkumech a pomoc při čištění velké cisterny. Všem účastníkům touto cestou ještě jednou moc děkujeme.

Na schůzi dne 29. 11. 2019 bylo schváleno jmenování členů společnosti Castrum o.p.s. na další tři roky - členem správní rady Tomáše Klenera a Mgr. Vladimíra Staňka, členem dozorčí rady pana Mgr. Petra Filipa.

Do knihovničky byl pobočce věnován sborník Dějiny staveb 2019. Děkujeme tímto kolegům z Plzně za jeho zaslání.

První akcí v roce 2020 na Orliku budou Jamní příkopy dne 14. – 15. března. Práce budou věnovány zejména čištění příkopů od kleslé a přípravou areálu na sezónu a na plánované aktivity. Všechny zájemce o pomoc srdečně zveme mezi nás.

Zpráva o hospodaření v roce 2019: Zůstatek z r. 2018: 3031 Kč. Příjmy: 910 Kč (čl. příspěvky, předplatné Hláška). Výdaje: 506 Kč (desátek 110, Hláška 360, poštovné 36). Zůstatek: 3435 Kč. *František Kocman*

**Další informace od poboček
redakce do uzávěrky tohoto čísla neobdržela.**

Kontakty na ostatní pobočky:

Pobočka Hradec Králové

Kontaktní adresa: Ing. Jiří Slavík, Nerudova 1210, 517 41 Kostelec n. Orlicí, e-mail: slavik.jiri@npu.cz, jaro-slav_cerny@centrum.cz.

**Uzávěrka dalšího čísla: 10. 06. 2020
(vyjde v první červencové dekádě 2020)**

HLÁSKA, zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka. ISSN 1212-4974.

Vychází čtvrtletně. Toto číslo vyšlo v 1. dubnové dekádě 2020.

Šéfredaktor Mgr. Václav Chmelík, Ph.D. (rozumber@post.cz.), technický redaktor ing. Petr Mikota (pmikota@post.cz), redaktor pro internet Milan Novobilský (klub_augusta_sedlacka@centrum.cz).

Adresa redakce: Klub Augusta Sedláčka, K Fořtovně 202/23, 312 00 Plzeň.

Vydává Klub Augusta Sedláčka za přispění statutárního města Plzně.

Registrováno pod značkou OK UmP 23/1991. 350 výtisků.